

ДА 100-годдзя 3 ДНЯ НАРАДЖЭННЯ Рыгора ШЫРМЫ

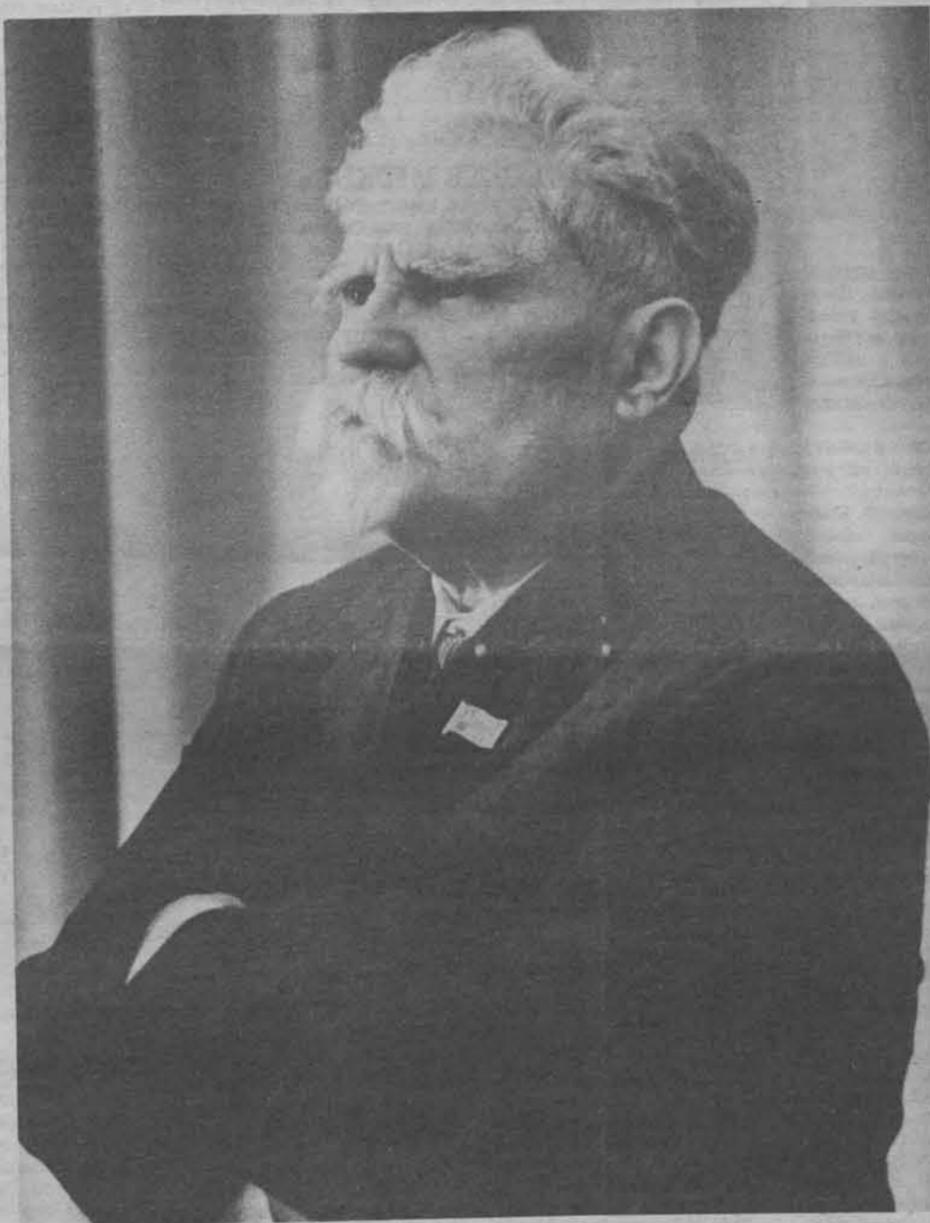
Сёлета Беларусь адзначае 100-годдзе з дня нараджэння выдатнага артыста і вялікага чалавека Рыгора Раманавіча Шырмы. З кожным годам яго велічнасць будзе станавіцца ўсё больш відавочнай, таму што зроблена асобай такога магутнага таленту і духу ў поўную сілу ўсведамляецца толькі на вялікай адлегласці часу. Рыгор Раманавіч быў вельмі прыгожым чалавекам, спагадлівым і мудрым, таму што ведаў на сваім вяку і ведаў пра жыццё значна больш, чым іншыя. Ад яго зыходзіў спакой і добразычлівасць, уражвала высокая інтэлігентнасць у абыходжанні з сябрамі і людзьмі нават малазнабымі. У кожнага, хто сустракаўся з Рыгорам Раманавічам, ёсць, канешне, свае патаемныя і дарагія ўспаміны, бо знаёмства з такімі людзьмі — падарунак лёсу. Мне часцей за іншыя ўспамінаецца сустрэча з Рыгорам Раманавічам у дні яго 75-гадовага юбілею. Жыў ён тады яшчэ ў самым цэнтры Мінска, у тым доме, на якім цяпер прымацаваны яго барэльеф і памятная мемарыяльная дошка. Пакой быў заліты яркім сонечным святлом. З вялікага стала, што стаяў пасярэдзіне пакоя, падалося мне, у тых дні пачастункі і не ўбіраліся. За кавай вакол яго, акрамя Рыгора Раманавіча і яго жонкі Клаўдзіі Іванаўны, сядзелі дырэктар славутай капэлы А. Контраў і адзін з тых артыстаў, з якіх пачынаўся гэты калектыў, П. Морыц. Абстаноўка была цёплай, сямейнай, і гэтак жа па-сямейнаму, расказалі артысты, віншавалі Рыгора Раманавіча ў капэле. Калі юбіляр увайшоў у залу, хор праспяваў «Многае лета» і яго любімую песню «Люблю наш край».

На працягу многіх гадоў Рыгор Шырма быў старшынёй Беларускага таварыства па культурных сувязях з суайчыннікамі за рубяжом. Яшчэ жывучы, мусіць, у розных краінах землякі, якія сустракаліся з ім у Мінску, якім жадаў ён ніколі не забываць сваю Бацькаўшчыну і ніколі не разлучацца з роднай матчынай песняй.

Дзіяна ЧАРКАСАВА.

НА ЗДЫМКАХ: Рыгор ШЫРМА; у майстарні Язэпа ДРАЗДОВІЧА ў Вільні, 1927 год, Р. ШЫРМА — чацвёрты злева.

[Артыкул В. ЛІЦВІНКІ «Зорка Шырмы» змешчаны на 6-й стар.]

СУМЕСНАЕ БЕЛАРУСКА- ЛІТОЎСКАЕ КАМЮНІКЕ

3—4 студзеня 1992 года ў Рэспубліцы Беларусь адбылася рабочая сустрэча Старшыні Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь С. Шушкевіча і Старшыні Вярхоўнага Савета Літоўскай Рэспублікі В. Ландсбергіса, у час якой былі абмеркаваны пытанні развіцця адносін паміж Літоўскай Рэспублікай і Рэспублікай Беларусь, а таксама іншыя пытанні, што маюць узаемную цікавасць.

Старшыні дамовіліся, што Пагадненне паміж Літоўскай Рэспублікай і Рэспублікай Беларусь аб прыняццях гандлёва-эканамічнага супрацоўніцтва і Дагавор аб асновах міждзяржаўных адносін будучы падпісаны ў самы бліжэйшы час.

У час сустрэчы С. Шушкевіч інфармаваў В. Ландсбергіса аб стварэнні СНД і намячаемых узаемаадносінах яе з іншымі дзяржавамі. В. Ландсбергіс выклаў пункт гледжання Літоўскай Рэспублікі па пытанню знешняй пазыкі былога СССР. Або два кіраўнікі абмеркавалі будучую дэлімітацыю граніцы паміж дзюма дзяржавамі, работа над якой пачалася ўжо, адзначылі неабходнасць інтэнсіфікацыі гэтага працэсу, абмяняліся думкамі аб будучым рэжыме і абслугоўванні граніцы.

Старшыні былі адзінай думкі аб неабходнасці забяспечыць свабоднае развіццё культуры нацыянальных меншасцей, уключаючы бесперашкоднае стварэнне літоўскіх школ у Беларусі і беларускіх — у Літве. Пры гэтым абодва кіраўнікі пагадзіліся, што стварэнне тэрытарыяльных аўтаномій немагчымае, таму што гэта садейнічала б узнікненню новых ачагоў напружання ў рэгіёне. Другой прычынай узнікнення міжнацыянальных напружанняў могуць стаць спробы тлумачэння канфесіянальных асаблівасцей як нацыянальна-этнічных. Або два старшыні асудзілі любы нацыяналізм, які выдэе да процістаяння народаў, выназіліся за найлепшае ўзаемаразуменне і ўсебаковае супрацоўніцтва на дзяржаўным узроўні.

Бакі прызналі метагодным стварыць сумесныя групы экспертаў для разгляду асобных спецыфічных праблем, якія ўзнікаюць у працэсе пераходу да якасна новага этапу супрацоўніцтва дзюма суверэнных дзяржаў.

СВЯТА НАРАДЖЭННЯ ХРЫСТОВА

Не ў лепшых варунках і не ў самым светлым настроі святкавалі праваслаўныя на Беларусі Каляды. Цяжкі і муклі хамут перабудовы прыгнуў людзей новымі шалёна падскачывымі цэнамі і сацыяльнай бесперспектыўнасцю. Можна таму былі бітком набітыя народам цэрквы ў дзень Хрыстовага Нараджэння. Да яго, збавіцеля свету, ішлі веруючыя, у яго шукалі паратунку.

Сёлета ўпершыню за доўгія гады савецкага рэжыму праваслаўныя Каляды адзначаліся не толькі як рэлігійнае, але і як дзяржаўнае свята. Напярэдадні свята Нараджэння Хрыстовага ў Мінскім свята-духовым кафедральным саборы было ўсплочнае богаслужэнне, якое ўзначаліў патрыяршы экзарх усёе Беларусі высокапраасвяшчэнны мітрапаліт Мінскі і Гродзенскі Філарэт. 7 студзеня ноччу была здзейснена літургія са служэнняў кліра гэтага ж сабора. У самы дзень свята былі таксама адслужаны дзве літургіі. Вечарам адбылася традыцыйная святочная вячэра, на якой прысутнічалі члены ўрада Рэспублікі Беларусь, прадстаўнікі грамадскасці і консульскіх устаноў, размешчаных ў Мінску. Госці павіншавалі мітрапаліта Філарэта са святам Нараджэння Хрыстовага. Уладыка ўручыў дзецям, якія прыйшлі на вячэрню, памятным падарункі. Свята Нараджэння Хрыстовага працягнецца да 19 студзеня — свята Хрышчэння гасподня.

ІНФАРМАЦЫЙНЫ РЫНАК

БЕЛАРУСКАЕ БІ-БІ-СІ

З Лондана вярнуўся сакратар парламенцкай Камісіі па пытаннях галаснасці і сродкаў масавай інфармацыі Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь Сяргей Навумчык. Там ён сустрэкаўся з генеральным дырэктарам Еўрапейскай службы БІ-БІ-СІ Эндру Таўзігам і кіраўніком Рускай службы Дэвідам Мортанам. Яны праявілі зацікаўленасць ў пытанні ўключэння Беларусі ў агульнаеўрапейскі паток інфармацыйнага рынку. У перспектыве ёсць магчымасць стварыць Беларуска-рускую службу БІ-БІ-СІ. Чакаецца, што будучай вясной гэтыя высокапастаўленыя прадстаўнікі вядомай ва ўсім свеце карпарацыі наведваюць Мінск.

АХОВА ЗДAROУЯ

Пасля капітальнага рамонту прыняло маленькіх пацыентаў дзіцячае аддзяленне Круглянскай раённай бальніцы, што на Магілёўшчыне. Умовы знаходжання тут намога палепшыліся. У стацыянары на 30 ложкаў захварэўшыя дзеці цяпер знаходзяцца разам з мамамі. А гэта значыць, што выздараўленне малых надыйдзе раней. НА ЗДЫМКУ: прыём вядучы урач-педыятр Ларыса ЯКАУЛЕВА і медыцынская сястра Марыя ЧЭПН.

ЗАБЫТЫЯ ДАТЫ

ПЕРШЫ УСЕБЕЛАРУСКІ...

Вялікую цікавасць у мінчан выклікала «Вечарына», прысвечаная гадавіне Першага Усебеларускага кангрэса. Гэта падзея, што адбылася 74 гады назад, стала феноменам у нацыянальна-вызваленчым руху. Як і цяперашні ўрачысты вечар, праходзіла яна ў тэатры Янкі Купалы. Яго ініцыятарам тады выступіла Вялікая беларуская рада, аб'яднаўшая розныя палітычныя сілы. У пошуках будучыні Беларусі дэлегаты падзяліліся на два лагеры. Ады выступалі за поўную незалежнасць, другія — за цесныя сувязі з Расіяй у форме федэрацыі. Калі высветлілася, што прыхільнікаў незалежнасці больш, прэзідыум арыштавалі, а дэлегатаў кангрэса разагналі з дапамогай штыхоў. У далейшым лёс кожнага з іх аказаўся трагічным. Аб гэтай памятнай старонцы ў нашай гісторыі раскажаў прысутным кандыдат гістарычных навук Віталь Скалабан.

На «Вечарыне» выступіў народны дэпутат рэспублікі Зянон Пазняк. Ён адзначыў, што Беларусь зноў уступае на шлях незалежнасці і таму памылкі мінулага не павінны паўтарыцца. Ад беларускага народа залежыць будучыня рэспублікі. Пакуль, падкрэсліў лідэр БНФ, наш суверэнітэт — з'ява вельмі хісткая, незалежнасць павінна быць абаронена нацыянальнай арміяй і ўласнай валютай, таможняй і прадстаўніцтвам на міжнародным узроўні.

Завяршылася «Вечарына» спектаклем «Тутэйшыя».

ЖЫРОВІЦКІ МАНАСТЫР

ПАШЫРАЕ МЕЖЫ

Жыровіцкі манастыр, на тэрыторыі якога размешчана і Мінская духоўная семінарыя, пашырае свае ўладанні. Выканком Слонімскага райсавета адвёў яму 4,3 гектара зямлі пад будаўніцтва жылых дамоў, добраўпарадкаванне тэрыторыі і ўстанаўленне пры ўездзе ў Жыровічы памятнага знака. Пацясніцца ў сувязі з гэтым дадзецца суседу манастыра — мясцоваму саўгасу-тэхнікуму, які раней зручна размясціўся на манастырскім двары.

БЕДНЫЯ НАСТАЎНІКІ — БЕДНЫЯ ДЗЕЦІ

Плошча Незалежнасці ў Мінску за апошнія гады бачыла розных бастуючых. Сюды прыходзілі рабочыя, пратэстуючыя студэнты, кінутыя на волю лёсу ахвяры Чарнобыля, адвакаты...

У першыя дні новага года тут упершыню сабраліся настаўнікі сталіцы. Яны заклапочаны станам навiшчам, што склалася ў народнай асвеце, жабрачымі ўмовамі жыцця. Удзельнікі пікетаў ля Дома ўрада перадалі ў Вярхоўны Савет і Савет Міністраў Рэспублікі Беларусь пакет патрабаванняў. Калі яны не будуць задаволены, то 1 лютага пачнецца забастоўка настаўнікаў. НА ЗДЫМКУ: удзельнікі пікетаў на плошчы Незалежнасці.

НАША ДОЛЯ

16 ПАДВОДНЫХ ЛОДАК ДЛЯ РБ

Адпаведна з доляй Беларусі ў валавым нацыянальным даходзе СССР, народны дэпутат Уладзімір Заблоцкі падлічыў, на якую менавіта частку ўласнасці былой Савецкай Арміі мае права наша рэспубліка. Гэта амаль 60 міжквантэнталь-

ных балістычных ракет, 40 балістычных падзяляючыхся ракет з падводных лодак, 7 стратэгічных бамбардзіроўшчыкаў, 350 самалётаў франтавай авіяцыі, 2700 танкаў, 3200 БМП і БТР, каля 3 тысяч артылерыйскіх ствалоў, 5 атамных і 11 ядзерных падводных лодак, 7 буйных караблёў, уключаючы авіяноскы.

«Абсалютызаваць усе прынцыпы нельга. Вы казалі аб Дэкларацыі правоў чалавека. Гэта не мой аналіз, але ніводная краіна ў свеце не адпавядае поўнасцю той самай Дэкларацыі 1948 года. Значыць, узнікае пытанне ўзроўню дапушчальных адступленняў і ўмоўнасцей. Вядома, нельга лічыць умоўнасцю канфлікты кровапралітныя. Недапушчальна. Але гэтыя з'явы ў значнай меры вынік сумнай перагісторыі, да якой мы ўсе маем дачыненне, таму кожнае такое пытанне павінна быць разабрана індывідуальна, карэктна. Тры такія пазіцыі ёсць у садружнасці: Азербайджан, Арменія і Малдова. Што тычыцца Рэспублікі Малдова, мы ў Беларусі, у парламенце, істотна лепш арыентуемся ў тым, што там адбылася дзякуючы даволі шырокім кантактам. Маё перакананне, што мы правільна прызналі Малдову, правільна стайм на баку канстытуцыйных улад Малдовы, таму што хопіць гэты стары жарт паўтараць, што нехта, напрыклад, Расія, павінен абараняць інтарэсы рускіх у Рэспубліцы Малдова. Не, Рэспубліка Малдова павінна там абараняць інтарэсы рускіх. І ў нас у Беларусі не трэба, каб нехта абараняў інтарэсы ўкраінцаў ці рускіх. Мы, парламент і ўрад, абаронім. Трэба зыходзіць з гэтага прынцыпу і не здраджваць яму».

(З інтэрв'ю Старшыні Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь Станіслава ШУШКЕВІЧА газеце «Комсомольская правда»).

ВЕСТНІ АДУСОЛЬ

● У Брэсце на базе політэхнічнага інстытута адкрываецца жаночы каледж. Дзяўчаты тут будуць набываць прафесіі сакратара-рэферэнта, спецыяліста па маркетынгу і праграмаму забеспячэнню персанальных камп'ютэраў.

● У Гомелі праходзіць адбор найбольш здольных кіраўнікоў кааператываў і малых прадпрыемстваў. 15 з іх будуць накіраваны на вучобу ў Францыю па праграме «Рыначная эканоміка і рыначныя адносіны».

● Толькі 650 фермерскіх гаспадарак налічваецца сёння ў рэспубліцы. Як сцвярджае старшыня Беларускай сялянскай партыі Я. Лугін у адкрытым лісце да Генеральнага пракурора Рэспублікі Беларусь М. Ігнатовіча, гэта вынік грубога парушэння нашага заканадаўства аб зямлі. Мясцовыя ўлады проста не даюць сялянам зямлю.

● Як паведаміў мітрапаліт Мінскі і Гродзенскі, патрыяршы экзарх усёе Беларусі Філарэт, у сталіцы адчынены і дзейнічаюць 4 прыходскія нядзельныя школы, створана таварыства міласэрнасці. У Мінску будуць пабудаваны 3 праваслаўныя храмы — у Чыжоўцы, на вуліцах Каліноўскага і Прытыцкага.

● На плошчы Незалежнасці ў Мінску адбыўся мітынг пратэсту вадзіцеляў сталічных таксі. З павышэннем платы за праезд таксісты амаль што пазбавіліся работы і заробку — мінчане перасталі ездзіць на таксі.

● Напярэдадні Калядаў невядомыя павыбівалі вокны ў рэдакцыі папулярнага мінскага часопіса «Салон». Ёсць версія, што гэта справа рук камерсантаў, якія хацелі б выгадна прадаць «Салон».

Яшчэ праз год — у 1927-м — у тым жа Дзяржаўным выдавецтве Беларусі пабачыла свет «Граматыка беларускае мовы» Лёсіка. Як зазначана ў падзагаловку, яна «ухвалена мэтадычна камітэтам Народнага камісарыята асветы. — А. М.] для настаўнікаў, педтэхнікумаў і самаасветы».

«Што да яго (падручніка. — А. М.] прычынаў, — тлумачыў аўтар. — то я дазволю сабе сказаць аб гэтым тое, што сказаў А. В. Міртаў аб сваім падручніку «Граматыка рускага языка» ч. п., які служыў мне да некатораў ступені ўзорам:

1) «Наша граматыка можа называцца фармальнаю, бо мы разглядаем формы мовы. Значыныя слоў і ўсе зьменнасьці ў галіне значэньня дасьледуе земазіольгія (у такім правапісе даваў Лёсік слова «семасіялогія». — А. М.), а не граматыка.

2) Наша граматыка можа называцца гістарычнаю, бо розніцу, зьменнасьці і рознастайнасьці формаў можна зразумець толькі ў гістарычным асьвятленьні.

3) Наша граматыка можа называцца апісальнаю, бо задача яе — не ствараць «правільны» для жывога мовы, а толькі запісваць яе формы, апісаць іх ды, па магчымасьці, зразумець прычыны вытварэньня і зьмены іх».

Нормаў, «правілаў», адзначае далей вучоны, займаецца не граматыка, а стылістыка. «Сустрэлася народная форма «кеста» ці «косе», — граматыка аб'ясняе іх — першую, як спадчыну сівой старасветчыны, а другую — прыпадбеньнем да формаў дзясловаў першага спражэньня. Справа стылістыкі паказаць, што гэтыя формы няладныя, бо ня ўжываюцца ў літаратурнай мове. З гістарычна — граматычнага погляду форма «кеста» правільная, але яна не дапускаецца стылістыкаю сучаснае літаратурнае мовы. І ў гэтым падручніку морфалёгічныя факты разглядаюцца на збоку іх «правільнасьці» ці «няправільнасьці» (у мове, як і ў прыродзе, усё «правільна», бо ўсё законна), а збоку іх даўнасьці, пашыранасьці або ці прынятыя яны ў літаратурнай мове, а ў некаторых разох толькі апісваюцца».

Гэтыя думкі і меркаваньні Язэпа Лёсіка яшчэ паўней і выразней праліваюцца святлом на ягоныя моўныя пазіцыі, на пазіцыі грамадзяніна і патрыота свайго народа наогул. Ужо толькі па іх можна адзначна сказаць, што ў сваёй працы даследчык абпіраўся на гісторыю беларускай мовы, на яе традыцыі, на набыткі сваіх папярэднікаў.

Да месца тут, думаецца, словы Якуба Коласа, якія ён, праўда, казаў пра сябе, але іх можна спаўна аднесці і да ягонага дзядзькі Язэпа: «Я гавару аб мінулым, бо жыю сучасным і думаю аб наступным».

У 1922 годзе на базе Навукова-тэрміналагічнай камісіі Народнага камісарыята асветы БССР ствараецца Інстытут беларускай культуры. Праз два гады яго ўзначальвае Усевалад Ігнатоўскі і адразу ж запрашае да сябе працаваць Язэпа Лёсіка. Ужо тады вядомы гісторык, будучы першы прэзідэнт Акадэміі навук Беларусі, бачыў патэнцыяльныя магчымасьці вучонага-мовазнаўцы, разумеў значэньне яго прац і даследаваньняў. Бачыў Ігнатоўскі і іншае: з Лёсікам лічыліся не толькі літаратары Янка Купала, Якуб Колас, Цішка Гартны і іншыя, а і вядомыя даследчыкі з іншых галін: У. Пічэта і Я. Карскі, І. Замцін і М. Бліадухо, С. Вальфсон і М. Янчук, У. Іваноўскі і М. Нікольскі, Д. Канчалоўскі і І. Салаўёў...

Стаўшы вышэйшай дзяржаўнай навуковай установай Беларусі, Інбелкульт аб'яднаў у сваіх сценах лепшыя сілы навукоўцаў. Калі ў самым пачатку 1926 года адной з васьмі асноўных секцыяў у ім стала

секцыя беларускай мовы і літаратуры, Лёсік быў у ёй вядучым спецыялістам — мовазнаўцам. З ім раіліся і кансультаваліся пры вызначэньні напрамкаў ажыццяўленьня моўнай палітыкі ў рэспубліцы, разам з іншымі калегамі — вучонымі ён абараняў беларускую мову ад нападкі самых розных рэфарматараў і «аматараў» новаўвядзеньняў і паправак. Язэп Юр'евіч стаў за чысьціню роднай мовы.

«У аснове правапісных нормаў Лёсіка, — адзначае пісьменнік Яўген Леўка, — быў лад народнага маўленьня з яго найбольш яскравымі асаблівасьцямі, у прыватнасьці, змякчэ-

ры Акадэміі навук БССР пасля пераліку гэтых прозьвішчаў абавязкова (падкрэслена мною. — А. М.) пішацца слова «і іншыя».

«...І іншыя» — гэта маецца на ўвазе ён, Язэп Юр'евіч Лёсік. У 1979 годзе, калі Акадэмія навук Беларусі святкавала свой паўвекавы юбілей, пабачыла свет прыгожа аформленая кніга, у якой асьвятляліся асноўныя этапы станаўленьня і развіцця галоўнага навуковага цэнтру рэспублікі. Яна так і называлася — «Акадэмія навук Беларускай ССР». Навуковым рэдактарам выдання з'яўляўся тагачасны прэзідэнт Акадэміі навук, акадэмік М. Барысевіч. У канцы кнігі змешчаны спе-

менеў і Зіноўеў. Усплывае «шахцінская справа»: інжынеры і тэхнікі Данбаса, аказваюцца, аб'ядналіся ў «контррэвалюцыйную арганізацыю». Далей — болей: выяўляецца «шкодніцкая дзейнасьць» Прампарты, Працоўнай сялянскай партыі, Саюзнага бюро меншавікоў... І г. д., і да т. п. Адтуль жа, з Масквы, паступае катэгарычная і адназначная каманда: выяўляць і самым строгім чынам караць «саўдзельнікаў» контррэвалюцыі і нацдэмаўшчыны, спачувачых ім. Газеты, у тым ліку і «Звязда», «Савецкая Беларусь», «Беларуская вёска» з нумараў і нумар кляймоў шкоднікаў ганьбай, заклікаюць

капастаўленьня чыноўнікаў адказваюць, што «нічым дапамагчы не могуць», іншыя разводзяць рукамі: значыцца, не так проста арыштавалі, мабыць, ёсць за што... Рашучы і адназначны голас нягоды падае Усевалад Ігнатоўскі. «Калі не вызваліце Лёсіка, дык саджайце тады і мяне», — гучна заяўляе ён кіраўнікам ДПУ. З Усеваладам Макаравічам яшчэ лічыліся, а мабыць, і пабойваліся яго, і Язэпа адпусьцяць...

«І што б я рабіў без гэтага разумнага і памяркоўнага чалавека — проста не ведаю! — не адзін раз казаў Язэп Юр'евіч жонцы. — Ён і на рабоце гарыць, і душу кожнага з нас адчувае не горш, чым сваю...»

Ванда Антонаўна была чалавекам адукаваным і дасведчаным. Яна сама спрабавала сілы ў літаратурнай творчасьці, пісала неабліга апавяданні, друкавалася яшчэ ў «Нашай ніве»... Характары людзей, іх шчырыя памкненні жонка Лёсіка разумела вельмі добра. Паспехам у справе адроджэньня беларускай нацыянальнай культуры, навукі і асветы і Усевалада Ігнатоўскага, і яго, Язэпа Лёсіка, яна радавалася аднолькава шчыра.

Асабіста ж дружба двух акадэмікаў, двух перадавых людзей таго часу, іх павяжлівая адносіны адзін да аднаго палібляліся і пашыраліся з дня ў дзень. І Ігнатоўскі, і Лёсік надзвычай высока цанілі справу сябра...

У 1926 годзе на пасадзе народнага камісара асветы БССР У. Ігнатоўскага змяніў Антон Баліцкі. Доўгі час з'яўляючыся намеснікам Усевалада Макаравіча, ён і надалей — праўда, усяго толькі тры гады — будзе прадаўцаў і ўдасканальцаў справы папярэдніка, рабіць усё, каб беларуская асвета крочыла наперад, заваўвала новыя далёглыды і абшары. Лёс наркома Баліцкага складецца, дарчы, гэтак жа, як і лёсы многіх ягоных сяброў і паплечнікаў: яго арыштуецца ўжо ў першы «заход» масавага тэрору ў 1930-м... Праз пяць гадоў ён памрэ, не вытрымаўшы нечалавечых выпрабаваньняў і катаваньняў у лагеры палітычных зняволеных непаладзі ад станцыі Мядзведжыя Гара Мурманскай чыгункі, дзе разам з іншымі вязьнямі ГУЛАГа рыдлёўкай капалі Беларуска-Балтыйскі канал імя Іосіфа Сталіна.

Але гэта пакуль што наперадзе... А тады Антон Баліцкі горача бярэцца за справу. У лістападзе 1926 года сумесна з Інстытутам беларускай культуры народны камісарыят асветы арганізоўвае Акадэмічную канфэрэнцыю па рэформе беларускага правапісу і азбукі. Гэтае мерапрыемства мела вялікае палітычнае значэньне, яно сведчыла аб імкненьні беларускіх вучоных, і найперш мовазнаўцаў, заявіць аб сабе ў поўны голас, паказаць, што ў аснове роднай мовы ляжаць багатыя і слаўныя традыцыі, гістарычныя прычыны фарміраваньня яе як роўнай сярод роўных у сям'і славянскіх моў.

Уласна кажучы, у аснове большасці матэрыялаў і дакументаў канфэрэнцыі ляжалі працы і распрацоўкі Язэпа Лёсіка. Ужо мелі вялікую прыхільнасьць і папулярнасьць не толькі ў вучоным свеце, але і ў народзе ягоныя падручнікі і вучэбныя дапаможнікі «Беларускі правапіс», «Школьная граматыка беларускае мовы», «Сынтэкс беларускае мовы», «Практычная граматыка беларускае мовы» і іншыя даследаваньні, у якіх вучоны найперш распрацаваў правілы беларускага правапісу. У ягоную аснову Язэп Юр'евіч кляў фанетычныя прычыны напісаньня слоў, асабліва — іншамоўных па паходжаньні. Граматычныя і арфаграфічныя зьмяненні ў наш правапіс, якія Лёсік пачаў уносіць у 1925 годзе, таксама знайшлі падтрымку вучоных-мовазнаўцаў.

Анатоль МЯСНІКОЎ.

НАЛЕЖАЦЬ НАШАЙ ГІСТОРЫІ

«ЖЫВІЦЕ БЕЗ МЯНЕ»

нем зычных — адной з найбольш прывабных адметнасьцяў нашай мовы, якая шмат дае для яе мілагучнасьці і адпавядае самой сутнасці носьбіта мовы, нацыянальнаму характару.

Так, распрацоўку тэорыі беларускай мовы Язэп Лёсік вёў не на голым месцы. Ён абпіраўся на навуковыя працы сваіх папярэднікаў, якія яшчэ ў канцы XVIII стагоддзя пачалі пошукі, публікацыю і вывучэньне самых розных літаратурных і мовазнаўчых помнікаў, што характарызавалі грамадска-палітычнае і культурнае жыццё беларускага народа ў часы знаходжаньня Беларусі ў складзе Вялікага княства Літоўскага і Рэчы Паспалітай. Спрыяла Лёсікавай дзейнасьці як мовазнаўцы, несумненна, і тое, што ягоным непасрэдным папярэднікам і адначасова калегам і паплечнікам у даследаваньні роднай мовы з'яўляўся наш выдатны зямляк, савецкі філолаг-славист, заснавальнік беларускага мовазнаўства, філёлагіі і фалькларыстыкі акадэмік Яўхім Карскі, капітальная трохтомная праца якога «Беларусы» ўжо пры жыцці яго была названа сапраўднай беларускай энцыклапедыяй. Напрамкі даследаваньня народнай славеснасьці, мовы ў яе гістарычным развіцці Лёсік чэрпаў менавіта з «Беларусаў».

У сярэдзіне кастрычніка 1928 года пастановай Цэнтральнага Выканаўчага Камітэта і Савета Народных Камісараў Беларусі Інстытут беларускай культуры быў рэарганізаваны ў Беларускаю акадэмію навук. А напрыканцы года Саўнарком БССР зацвердзіў і першы састаў правадзейных членаў акадэміі. Акадэмікамі сталі вядомыя беларускія вучоныя і дзеячы культуры: глебазнаўца Я. Афанасьёў і геолог М. Бліадухо, эпізааолог С. Вышалескі і эканаміст-географ Г. Гарэцкі і правазнаўца М. Грэдынгер, гідргеолог А. Дубах і аграхімік М. Малюшыцкі, эканаміст І. Пятровіч і філосаф С. Вальфсон, філёлагі М. Дурнаво, І. Замцін, С. Некрашэвіч, Б. Тарашкевіч і гісторыкі У. Ігнатоўскі, С. Матулайціс, У. Пічэта, А. Ясінскі, народныя поэты Беларусі Янка Купала і Якуб Колас, вядомы грамадскі дзеяч і пісьменнік Цішка Гартны... Правадзейнымі членамі Беларускай акадэміі навук былі зацверджаны таксама буйныя вучоныя краіны, якія ўнеслі вялікі ўклад у развіццё нашай нацыянальнай навукі: акадэмікі АН СССР А. Карпінскі, В. Вільямс, М. Мар, С. Ольдэнбург, М. Пакроўскі і акадэмік Усеўкраінскай акадэміі Д. Забалотны, М. Скрыпнік, П. Туткоўскі.

Ва ўсіх без выключэньня афіцыйных даведніках, навуковых працах, у кнігах і буклетах, прысьвечаных развіццю ў Савецкай Беларусі навукі і культуры, а таксама выданнях аб гісто-

рыі раздзел «Давадчыныя даныя», у якім, сярод іншых, — і алфавітны спіс правадзейных членаў і членаў-карэспандэнтаў АН БССР па стану на той, 1979 год. Месца для Я. Лёсіка і ў гэтым спісе «не знайшлося»...

Чаму? Аб гэтым апошні раздзел аповесці...

«Калі я праходжу па вуліцах Менску і чую беларускую мову, то слухаю яе, як музыку». Так казаў аднаго разу Язэп Лёсік свайму брату Антону. Скажаў проста і шчыра — ад усяго сэрца. Яго радавала і нахняла шырокая плынь нашай нацыянальнай мовы, літаратуры, асветы і культуры, што сапраўднай хваляй усё больш і больш накатвалася на родную старонку. Цяроза ацэньваючы свой асабісты ўклад у гэтую плынь, Язэп Юр'евіч усведамляў, што зрабіць трэба яшчэ вельмі і вельмі многа.

Наданне яму годнасьці акадэміка ён успрыняў з задавальненнем, хоць разумеў: гэта вялікі аванс на будучыню. Лёсік ведаў, што тут найперш спрацавала рэкамендацыя Усевалада Ігнатоўскага. Шчыра парадаваўся і ён за Усевалада Макаравіча, калі той практычна аднагалосна быў абраны першым прэзідэнтам Беларускай акадэміі навук.

Аднак, будучы перадавым і людзьмі часу, і Лёсік, і Ігнатоўскі, і многія іншыя іх калегі і таварышы бачылі і адчувалі: пачынаецца наступленне іншых сіл на ўсё беларускае: навуку, культуру, асвету...

У 1927—1929 гадах, а яшчэ ў большай меры пазней, на пачатку трыццатых, на ўсю моц ішла ўжо пагалоска аб беларускіх нацыяналістах. На хвалі гэтак званых рэвалюцыйных парыву, уздыму і энтузіязму нацыяналістычнымі аб'яўляліся ўсе нават самыя нязначныя спробы вылучыць з мноства асаблівасцяў у культуры, мове, асвете і плыні ў літаратуры нашай, выключна беларускія характэрныя рысы і адрозненні: традыцыі і сільнасьці, звычкі і памкненні народа. Тое ж, што ўсё гэта нашэ, нацыянальнае, мала хто хацеў слухаць: да ўсяго клеіўся ярлык нацыяналізму.

На першым часе Савецкай улады ў Беларусі, пакуль яе ўзначальвалі Аляксандр Чарвякоў, Вільгельм Кнорын, Язэп Адамовіч, усё ішло як мае быць. Яны асабіста, штодзённа падтрымлівалі беларускіх нацыянальных дзеячаў, усяляк спрыялі іх плённай і патрэбнай нашаму народу рабоце.

Але вось здалёк, з Масквы і Ленінграда, даносяцца першыя звесткі пра «ворагаў народа». Сталін ганьбіць рэвалюцыйна-троцкізм. Яго на першым этапе падтрымліваюць Ке-

шырокія масы працоўных да рашучай барацьбы з імі.

Быў зняты з пасады і выключаны з партыі прэзідэнт Акадэміі навук Усевалад Ігнатоўскі, арыштаваны і асланы многія дзеячы культуры, навукі, літаратуры, у тым ліку і родны дзядзька Язэпа Лёсіка.

Пакутнікамі сваёй Бацькаўшчыны, заложнікамі палітычных інтрыг станаўліся сумленныя, высакародныя людзі, маральна чыстыя перад сваім народам.

Ганенні на Лёсіка пачаліся намога раней, чым на іншых. Яшчэ ў 1921-м, адразу ж пачаўся выхад у свет ягонай «Практычнай граматыкі беларускае мовы», «Звязда» назвала падручнік... контррэвалюцыйным. Вось адкуль зыходзіў пачатак наступных праследванняў і пакут беларускага вучонага...

Але ж што магло быць «контррэвалюцыйным» у тым вучэбным дапаможніку?

Правілы граматыкі? Прыклады для навучання? Не, хутчэй за ўсё «контррэвалюцыйным» стаў сам факт выхаду першай у гісторыі Беларусі «Практычнай граматыкі...» нашай роднай мовы для шырокіх народных мас.

Дзякуй Богу, тады на гэтае абвінавачванне ўлады не звярнулі ўвагі. Хоць і неабгрунтаванае, жорсткае, а галоўнае — несправядлівае, ды «ворагі народа», «контррэвалюцыйныя», «нацдэмы», прыхільнікі розных ухілаў тады яшчэ мроліліся і ўяўляліся вельмі і вельмі нямногім. Масавай хваробай гэтая з'ява стане пазней.

Працуючы над падручнікамі і вучэбнымі дапаможнікамі для школ і тэхнікумаў (а па многім з іх вучыліся і студэнты вышэйшых навучальных устаноў рэспублікі), Язэп Лёсік у палітыку практычна не лез. Ён заставаўся ў многім на сваіх пазіцыях, светапогляд ягоны мяняўся паволь і далёка не па ўсіх кірунках. Сумленнаму і шчыраму чалавеку гэта ўвогуле даецца няпроста... Тым не менш, паўтару, беларускаму народу і ягонай нацыянальнай справе вучоны служыў верай і праўдай, аддана і адназначна.

Тым не менш, ДПУ пачало турбаваць Лёсіка адным з першых — ужо ў сярэдзіне 20-х. Людзі з чырвонымі пасведчанямі з'яўляліся то на рабоце, то дома... Спачатку цікавіліся працай і жыццём наогул, потым — спаваля — пачалі ўнікаць у лёс і біяграфію. А там, як вядома, «падстаў» і «прычэпак» было больш чым дастаткова...

І вось — першы арышт, хоць і чыста ўмоўны. Аб ім даваецца брат Антон і шле ў Народны камісарыят асветы тэлеграму пратэсту. Ходзіць па інстанцыях і спрабуе даказаць усім, што з мінулым даўно пакончана, жонка Язэпа Юр'евіча Ванда Лявіцкая. Адны высо-

«Бывай, Карусь, — прадоўжываў думаць замярзаючы. — Ах, ня выканаў тваіх заданняў. Бывай, Вярхоўская... Цяпер, напэўна, цёпла і ўтульна ў тваім пакоі. Вось за сталом у кампаніі Бурак з сваёй графіняй. Ён цяпер напэўна інжынер, працуе ў часкай фірме і будзе масты. А вось стары знаёмы, мэдэк Загорскі. Ён застоўся старым халасьцяком. Ён цяпер працуе, як казённы лекар, спецыялізуецца па жаночых хваробах. У яго ўжо ўласны аўтамабіль, і хто ведае, можа быць хутка ўласны дом. Як міла, як утульна ім, мяшчанам, у сваіх гнёздах...»

А я замярзаю...»
 Ён дастаў качанеючымі пальцамі запіскі «Сповідзь самагубцы. Кніга для ўсіх і ні для кога» і чорнымі літарамі прыпісаў: «Я не дайшоў да хаты. Перад сваёй сьмерццой заяўляю: а ўсё ж ткі ёсьць людзі, над якімі сьмяецца лёс, а ўсё ж ткі ёсьць людзі, каторыя раздзіліся пад Сатурнам».

Сьнег усё йшоў. Сьнег засыпаў белай прастыняй жыццёвыя пытаньні...
 У Карпатах безупынна рэвела бура...

Манец.

«Сповідзь самагубцы. Кніга для ўсіх і ні для кога».

Сяньня, калі прыгожы вясеньскі дзень разліе сваю чырвоную кроў на захадзе, і калі ён пачне кіпець, і калі наступе сьмерць, калі пры-

Заканчэнне. Пачатак у №№ 23—50, 52—2.

дзе вечар, у лес прыдзе чалавек, каб пагутарыць апошні раз.

Ён скажа мне...
 Роўна 24 гады таму назад у маленькім месце, у сям'і работніка, у склепе, радзіўся чалавек. Ці ведаеце вы, дзеля чаго радзіўся гэты чалавек? Кажуць: «Чалавек родзіцца для шчасця, як птушка для палёту». Але пароды птушак бываюць розныя, і палёты бываюць розныя. Адзін палёт для вераб'я, і другі палёт для каршуня.

Людзі, як птушкі, бываюць рознай пароды. Адны роджаны дзеля таго, каб стаць вераб'ямі, і як бы яны ні хацелі, ім не падняцца вышэй страхі маленькай хаты, не адляцець далей гнойнага мейсца чалавечага жыльця. Другія ж родзіцца каршунамі, каб лётаць высока ў небе і клікаць да гордай волі і сьвету. Такі закон жыцця. Але ня ўсімі ён пазнаецца і прызнаецца. Ёсьць такія людзі, каторыя толькі на канцы свайго шляху, перад адчыненай труной, даведваюцца, што яны былі вераб'ямі, а ёсьць такія, што наперакор фактам ня хочуць прызнацца, што яны—маленькія вераб'і.

Ад гэтага трапляюцца часта розныя трагедыі. Бяда, калі ў чалавека-вераб'я жаданні, непамерныя з яго крыльямі. Бяда, калі законы жыцця кожны раз ламаюць яго пёры і прымушаюць апушчацца ніжэй і ніжэй.

Бяда таксама тым, каторыя вельмі рана пазнаюць гэтыя законы жыцця і апусьцяць крыльлі. Благаславенны тыя, каторыя нічога ня ведаюць, бо яны будуць у царстве сна і здароўя.

Публікацыю падрыхтаваў Сяргей ПАНІЗНІК.

ЗАМЕСТ ПАСЛЯСЛОЎЯ

«РАСКРЫЎШЫ КНІГУ БОГА Ў ГЛЫБІНІ ПРАСТОРА...»

Сем з паловай месяца ў нумара ў нумар рэдакцыя «Голасу Радзімы» знаёміла сваіх чытачоў з раманам Віктара Вальтара «Роджаныя пад Сатурнам». Дзякуючы гэтаму, з небыцця вернулася адно імя багдановічаўскага лёсу, на яшчэ адзін цікавы мастацкі твор пабагацела наша літаратура.

Паводле водгукаў, чытачы «Голасу Радзімы» прыхільна паставіліся да твора В. Вальтара, аўтара з беларускага Наддзвіння ў Латвіі. Беларуска-латвійскае сумежжа дало многа руплівых сейбітаў на ніве нашага нацыянальнага Адраджэння. На землях, здаўна заселеных беларусамі ў Латвіі, яно распачалося 70 гадоў назад. Дзякуючы ўтварэнню там культурна-асветнага таварыства «Бацькаўшчына», Беларускага аддзела пры Міністэрстве асветы. Пры заступніцтве і дапамозе Яна Райніса былі адчынены беларускія школы, гімназіі, пачалі выдавацца газеты і часопісы, наладзілася тэатральная дзейнасць. Латвійская да-

енная дзяржава спрыяла духоўнаму, культурнаму абуджэнню беларускай нацыянальнай меншасці, якая з цягам часу вылучыла са свайго асяроддзя шэраг талентаў. Гэта Пятро Сакол (Масальскі), Вера Гаротная (Вайцюлевіч), Курганная Кветка (Валынціна Казлоўская), Міхась Калінін, Пётра Мірановіч, Мікола Талерка... Адзін з іх—паэт Эдуард Вайвадзіш будзе на пачатку лютага спраўляць сваё 95-годдзе.

Спадзяюся, што творчасць В. Вальтара яшчэ будзе ацэнена нашымі літаратуразнаўцамі. Але хочацца адразу папярэдзіць, што Віктар Вальтар (псеўданім Янка Пальні) выступаў у друку і як паэт. Адзін з яго вершаў «У лесе» сёння прапануецца нашай увазе. Ён перадрукоўваецца з газеты «Голас Беларусі» (Рыга, 20.10.1926 г.). Рэдактар-выдавец газеты Капустусь Езавітаў пісаў у «Паштовай скрынцы» гэтага нумара: «Верш «У лесе» змяшчаемо, хаця-ж і не згаджаемся з ягонай філэзофіяй:

дрэвы таксама вядуць барацьбу адно-з-адным). Апрача таго, яны заўсёды «прыкаваны» да свайго месца, як катаржны вязьні да сцяны. Якое-ж гэта шчасце? І ня нам, людзям, зайздрасьціць дрэвам!»

Публікацыю рамана «Роджаныя пад Сатурнам» заканчвае «Некралог В. Вальтара» яго сябра Саўкі Слядзёўскага, вышуканы мною нядоўна для анталогіі беларускіх паэтаў у Латвіі «Меч Слова».

Не забудзем: набліжаецца 90-годдзе з дня нараджэння Віктара Бенядзіктавіча Вальтара (15 (28) ліпеня 1902 г.).

І яшчэ: Генадзь Кахановіч развельў сумненні, што магчымым прататыпам галоўнай гераіні рамана — Галены Уладзіміраўны Вярхоўскай—можа быць дачка былога дырэктара Дзвінскай беларускай гімназіі Яна Краскоўскага Людміла Іванаўна Краскоўская, якая сёння жыве ў Браціславе. Да яе пайшоў ліст. Будзем чакаць цікавых навін.

Сяргей ПАНІЗНІК.

Віктар ВАЛЬТАР

У ЛЕСЕ

Я ведаю, што дрэвы, а ня мы,
 Жывуць свабодна і глядзяць у неба.
 Яны—вялікія. У іх няма турмы.
 У іх няма пакуты за кавалак хлеба!

Ім дадзена ня поўзаць, а расцьці
 Бяз працы, бяз турбот, у насалодзе сонцам.
 Ім невядомы бруд і гвалт ў штодзённым жыцці
 І мураваны склеп з глядзячым у зямлю законам!

Ім дадзена магчымасць дасканальна жмць,
 У іх адных веліччя і гордасць волі.
 Ня ім!—«Царам прыроды» трэба ўсё тужыць,
 Кайданамі зьвінеці і не знаходзіць долі.

Так «цар прыроды», як чарвяк між іх,
 Паўзе па царству леса, поўны свайго гора,
 Але жыве спакойна быццам стары між,
 Раскрыўшы кнігу Бога ў глыбіні прастора!..

Як ціха тут... Якое царства сноў...
 Які тут храм гармоніі і згоды...
 І што яму да гэтых брудных і мізэрных чарвякоў,
 Што самі паднялі сабе ў «цары прыроды»!

Ён іх ня ведае. Дадуманы Мудрэц
 Ня чуе крыкаў рабства й зьдзеку!
 Так вась,—чаму жа нейкі наш Тварэц
 Даў столькі шчасця дрэву, а не чалавеку!..

Давінак, 1926 г.

НЕКРАЛОГ В. ВАЛЬТАРУ

Між намі больш яго няма,
 І ўжо навек яго не стала:
 Ад нас нязбежная труна
 Яго у цемру пахавала.

Дык хай жа ён — што жыві
 між намі —
 У сваёй труне сцюдзёнай спіць,
 І незлічонымі гадамі
 Аб ім ў нас памяць будзе
 жыць.

Ён кінуў плынь
 жыцця зямнога
 (Цяжкім было яго жыццё!),
 Ён склаў ахвяр для іншых многа
 І адшоў у небыццё.

Саўка СЛЯДЗЕЎСкі.
 в. Рыўчаны на Пасішчыне.
 (1933).

У ТАВАРЫСТВЕ «РАДЗІМА»

ВЫДАНА ПАСВЕДЧАННЕ

Напярэдадні Новага года ў Міністэрстве юстыцыі Рэспублікі Беларусь адбылася рэгістрацыя Статута Беларускага таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом (таварыства «Радзіма»), рэспубліканскай грамадскай арганізацыі, якая ажыццяўляе ўсебаковыя сувязі з пражываючымі за мяжой выхадцамі з тэрыторыі Беларусі,

іх патомкамі і асобамі, звязанымі этнічнымі каранямі з рэспублікай.

Пасведчанне аб рэгістрацыі Статута таварыства ўручыў яго кіраўніцтву міністр юстыцыі Рэспублікі Беларусь Леанід Дашук. Як адзначана ў пасведчанні аб рэгістрацыі, асноўнымі мэтамі таварыства «Радзіма»

з'яўляюцца развіццё сувязей з замежнымі суайчыннікамі і іх арганізацыямі, азнаямленне іх з культурай, гісторыяй і нацыянальнымі традыцыямі беларускага народа, садзейнічанне ўмацаванню міру і дружбы, давер'я і ўзаемаразумення паміж народамі і дзяржавамі.

Дзейнасць таварыства грунтуецца на прынцыпах добраахвотнасці, галоснасці, роўнасці ўсіх яго членаў, незалежна ад іх палітычных поглядаў, рэлігійных перакананняў і нацыянальнай прыналежнасці.

Таварыства, як і раней, будзе

весці культурна-асветніцкую дзейнасць сярод замежных суайчыннікаў. Адначасова яно будзе актыўна супрацоўнічаць з імі ў эканамічнай галіне, спрыяць дабрачыннай дзейнасці, звязанай з дапамогай ахвярам Чарнобыля, а таксама ўдзельнічаць у пошуках і вяртанні на Радзіму гістарычных рэліквій і твораў нацыянальнай культуры і мастацтва. Згодна са Статутам, таварыства «Радзіма» з'яўляецца юрыдычнай асобай і мае права заканадаўчай ініцыятывы ў рэалізацыі сваіх статутных мэтаў і задач.

ГАРАЧЫ ЖНІВЕНЬ 1991 ГОДА

Упершыню журналісту з Беларусі дае інтэрв'ю наш суайчыннік у ЗША, рэдактар газеты «Беларуская думка», паэт і празаік Міхась КАВЫЛЬ.

— Паважаны спадар Міхась, дазвольце павіншаваць вас з нядаўнім выхадом у БНІМЕ зборніка выбравых твораў «Міжгнёў». Я думаю, што гэты том, складзены ў асноўным з паэтычных твораў, па праву зойме сваё месца ў беларускай літаратуры. Калі чытала вершы зборніка, напісаныя «гарачай крывёю сэрца», адчувала і ва-шу жывую душу, што пакутуе без васьліковых прастораў, і атмасферу тых жахліва-загадкавых 30-х і 40-х гадоў.

Баліць душа. Пажаліцца каму!
Каму сказаць, што ты не вінаваты!
Адзін, адзін.
Наўкол халодны мур.
Ды чорныя тырчаць у вокнах рэбры кратаў...

Памятаецце!
Гэта напісана ў 1933 годзе ў Мінску. Прыгадайце, калі ласка, як вы апынуліся за кратамі па абвінавачанні ў контррэвалюцыйнай дзейнасці.

— У 1930 годзе я паступіў вучыцца ў Белпедтэхнікум імя Усевалада Ігнатоўскага на пазашкольнае аддзяленне. Студэнты тут чуліся вольнымі людзьмі. У літаратурным гуртку вялі спрэчкі аб значэнні і прызначэнні літаратуры, аб беларусізацыі ды іншых праблемах. Я быў сябрам «Маладыя», друкаваўся ў «Піянеры Беларусі», у літаратурным дадатку да бабруйскай абласной газеты. Увесь быў такі савецкі хлопец: пісаў вершы, у якіх услаўляў сацыялістычную яву, падпісваўся — Язэп Маўвы. Я ды і мае сябры — Астрэйка, Сядура, Гуцько, Русаковіч, Гайка, Гінтаўт — былі, так бы мовіць, мройнікі, неспрачканыя ў палітыцы, прымалі за чыстую манету ленинскую «свабоду слова», былі часам нястрыманымі ды неагляднымі ў сваіх учынках. Не думалі, што «нядрэмлючае вока» пільна сочыць за кожным. Не маглі і ўявіць, што нават бязвінная гульня будзе мець катастрафічны вынік. Гэта я ў адносінах да значкоў Саюза ваяўнічых бязбожнікаў — скароцана СВБ. Тры гэтыя літары мы паміж сабою ў жарт сталі трактаваць як Саюз вызвалення Беларусі. Са звычайнай хлапечай дурніны вырасла паэзія справа...

А то напісаў я некай верш пра беспрыймальнага, у якім аплакаў цяжкую долю сына забітага ў часе рэвалюцыі героя-камендэра.

Панёс верш да Крапівы, дык ён прачытаў і кажа: «Такіх вершаў мне болей не насі». Крапіва то, мусіць, па-сяброўску, па-свойску хацеў мяне папярэдаць...

Ж я цяпер разумю, грахамі на мне павісілі і адмова ад вучобы ў вайскавай школе, уцёкі з уборкі бульбы ў саўгасе «Сляпянка», дзе мы мусілі выбіраць клубні з мэралэй зямлі. Тады ж здавалася, што ўсё ідзе як найлепш. Пакуль аднойчы за мной не прыйшла жанчына ў чорнай скуранцы — следчая Навіцкая — і не завяла ў ДПУ.

— Выбачайце, прашу вас ва ўсіх дэталях апісаць гэты выпадак.

— Чорная дама здала мяне нейкаму службоўцу. (Яго прозвішча было Браткоўскі). Той у мяне пра ўсё распытаў: хто бацькі, і як выконваю грамадскую нагрукку, і як вучыся. Пачаў размову пра «варожыя вылазкі», я не стаў утойваць, расказаў пра строгаю вымову з папярэджаннем, якую атрымаў за ўцёкі з бульбы. Браткоўскі палістаў нейкія па-

УСЁ СКАЧА ТОЙ РЫЦАР НА БЕЛЫМ КАНІ...

перы, па адной прабе гаварылі і сказаў: «Гэта было год таму. Ад гэтага часу да сёння з цябе строгаю вымову не знялі, бо не заслужыў. Напісаў ты, як нам ведама, пару добрых вершаў. Гэтага мала. Мусіш зрабіць больш. Нас цікавіць тае былы сябры: Сядура, Астрэйка, Калюга, Русаковіч, Гінтаўт, Гайка. Па-першае, дзе яны цяпер знаходзяцца, а, па-другое, і гэта галоўнае, што яны думаюць?» Тут мяне нешта штурхнула ў сэрца: «Не кажы!» І я зманіў: «З усіх вамі пералічаных студэнтаў сябрам сваім я магу назваць, дык то з натугай, толькі Сяргея Русаковіча, а рэшта — знаёмцы. Дзе яны цяпер, я не ведаю». Браткоўскі рэзка падняў і са словамі, «калі не ведаеш, дык даведкайся», паклаў перада мной лісток паперы і сказаў распісацца аб неразгалашванні.

— Хлопцу ў 18 гадоў загадваюць даносіць на сваіх сяброў... Ці разумелі вы, што ад таго вашага выбару — даносіць альбо не даносіць — залежыць іх лёс!

— Было вельмі цяжка. Ад мяне вымагалі прадаваць сяброў. Ад аднаго гэтага слова кідала ў дрыжкі. Ніякай надзеі на тое, што ўдасца схірыць і абмануць Браткоўскага, не заставалася, бо людзі казалі, што ДПУ і рэкі бачаць пад зямлёю. Я адчуваў, што мяне чакае ў выніку адмовы. Тым не менш я прыняў рашэнне папярэдаць сяброў. Што неўзабаве і зрабіў. Браткоўскі мяне болей не турбаваў. Без усялякіх тлумачэнняў мяне забралі з веча-ра, які праходзіў у тэхнікуме з нагоды Дня Чырвонай Арміі — 23 лютага 1933 года, пасадзілі ў «чорны воран» і адвезлі ў турму.

Варфаламеўская ноч для Міхасы Лешчанкі (Кавыль ён стаў паэзіяй) цягнулася шэсць месяцаў. Ён і цяпер не можа спакойна раскаваць пра тыя здзекі, якія прыйшлося перажыць. Амаль кожную ноч — допыты. «Хто цябе завербаваў?», «Каго ты завербаваў?» — ад гэтага пытання можна было звар'яцець. Даведзены да адчаю, Міхась парэзаў сабе вену. Няўдала спроба самагубства абярнулася для юнака карцарам. Аднойчы на допыце следчая На-

віцкая паказала Міхасю паштовую картку з выявай герба Вялікага княства Літоўскага і з іроніяй сказала: «Вось за што ты змагаўся», маючы, відаць, на ўвазе міфічны «Саюз вызвалення Беларусі».

— Я прыгледзеўся да малюнка. У вочы кінуўся белы конь, а на ім рыцар з мячом у руцэ. У жоўтым вянку, што абрамляў рыцара на белым кані, — герб беларускіх ваяводстваў, а ўнізе словы: «Няхай жыве Беларуска народная рэспубліка!» Гэты герб і словы мяне так уразілі, што я, ня думачы пра вынік, сказаў: «Так, я змагаўся і буду змагацца за гэта».

Лёс чарговага «ворога народа» быў вырашаны. «На перавыхаванне» на тры гады яно разам з іншымі непакорлівымі выслалі ў канцэнтрацыйны лагер на Далёкі Усход. За ўдарную работу скінулі чатыры месяцы. Калі ўзімку 1936 года прыхаў дамоў, на Слуцкчыну, жыць яму там не дазволілі, бо вёска знаходзілася ў прыгранічнай паласе.

Мусіў ехаць у Варонеж, да знаёмых. Праўдамі і няпраўдамі ўладкаваўся на працу і на вярчэнні заняткі ва ўніверсітэце. Стаў пісаць вершы, якія з'явіліся ў 1938 годзе ў альманаху «Непераможная». Але ў тым жа годзе адбылася «чыстка горада ад ненадзейных элементаў», пад мятлу якой трапляе і Міхась Лешчанка. Як загнанная птушка, ён спрабуе прыткнуцца то ў Арле, то каля сваіх у Беларусі, то зноў у Варонежы. Ад яго, які ад пракажонага, адварочваюцца былыя знаёмцы і сябры. Рэпутацыя «ворога народа» зачыняе, па сутнасці, для здольнага хлопца дарогу, магчымасць займацца педагогічнай або якой іншай інтэлектуальнай працай. Але ён нечакана спатэбніўся радзіме. З пачаткам Вялікай Айчыннай вайны яго мабілізавалі ў армію і пасля вайсковых курсаў адправілі на перадавую. Танкавая часць, у якой служыў М. Лешчанка ў разведцы, апынулася ў акружэнні. Пасля няўдалага прарыву разам з тысячамі салдат трапіў у палон.

— У лагеры ваеннапалоннага ад голаду мелі псіхоз. Былі выпадкі, што елі жывых лю-

дзей... Многія не вытрымлівалі. Мы дамовіліся з адным хлопцам пільнаваць адзін аднаго па чарзе, каб нехта не загрыз уначы. Пра ўцёкі і гаворкі не было. Зусім аслабелі, чакалі галоднай смерці. Аднак раптам прыехалі прадстаўнікі нейкіх арганізацый і вырачаць з бяды братаў-беларусаў. Аб'явілі: «Хто хоча змагацца са Сталіным — тры крокі наперад».

— Ці былі ў вас у той момант нейкія ваганні?

— Выйсця не было. Бачыце, каб я не ведаў, што Сталін палонных не прызнае, нават ад свайго сына адмовіўся... Я ж быў разведчыкам, нам загад пра тое зачытваў. Так што я быў прымушаны зрабіць гэтыя крокі.

— Вы кажаце, што ў вашым вызваленні з палону ўдзельнічалі прадстаўнікі беларускіх арганізацый. Мусіць, гэта таксама адыграла сваю ролю ў вашым выбары!

— Я быў самы звычайны савецкі чалавек. Нацыянальна маласведомы. Даволі цямянае ўяўленне меў нават і пра гісторыю Беларусі. Шмат ведаў атрымаў на курсах у Кельцах у Польшчы, куды былі накіраваны былыя савецкія ваеннапалонныя. На многае стаў глядзець іншымі вачыма.

— А ці былі ў часе нямецкай акупацыі ў Беларусі?

— Так. Пасля тых курсаў я апынуўся ў Менску. Мяне прызначылі на працу ў генеральны камісарыят у прапагандовы аддзел. Ён не належаў да БЦР. Трэба сказаць, што мы там увогуле мала што рабілі. Шыльда толькі адна. Прыйдзем, бывала: Валянцін Казлоў, мастак Селюкоў, Граковіч, Аня Катковіч — наша сакратарка, абмяркуем чыны і разыходзімся. Далі некай мне такую крытую брызентам машыну, што прайгрывала пласцінкі. Я еду на ёй па менскіх маркетах (магазінах. — Т. А.) і чытаю зводкі з фронту. Гэта працягвалася якіх два тыдні. Затым партызаны падклалі міну — узарвалі той аграгат. Наступнае заданне было хадзіць па маркетах і слухаць, што людзі гавораць. Немцы хацелі ведаць, якія настроі ў палозе. А хіба ж людзі дроняў ўспых казалі пра тое, што яны думаюць пра немцаў? Я ж тады ў сваім данясенні спецыяль-

на напісаў, як быццам чуў на рынку: «Людзі кажучы, што немцы вайну прайграюць». Начальнік усёй прапаганды — Шрэттар запатрабаваў тады, каб я абгрунтаваў, даказаў фактамі гэтае меркаванне. Але ж чым тут абгрунтуеш?

А ўвогуле свае адносіны да фашыстаў я выказаў паэзіяй у вершах:

Не!
У вайне
двух Калосаў
Галасіць голасна
Няма чаго
рабом белым.
Ілбом сьмела
біць у дзьверы
«правадыроў».
Ня «Ура».
Ня «Гайль».
Няхай жыве
Незалежная!
Кожны,
дзе можа,
Загады
пры нагодзе
абыходзіць.
Перад гадам
на калені
ня падаць.

— У 1943 годзе вы былі ў Мінску. Якім тады партызанам ажыццявілі ў горадзе вялікія акцыі: быў падарваны тэатр, казіно нямецкае, забіты тыя беларусы, якія супрацоўнічалі з нямецкай адміністрацыяй, пазней — Кубэ... Якое адчуванне было асабіста ў вас, у іншых мірных жыхароў горада пасля тых актаў помсты?

— Што датычыцца мяне, то я апынуўся, так бы мовіць, між двух агнёў. Нездарма ж тая кніжка, што выйшла ў БНІМе, мае назву «Міжгнёў». Яна адлюстроўвае сутнасць майго становішча. З немцамі братэрства не было, я ўвесь час быў з імі несцяржаны. Хаця я быў і рэпрэсаваны савецкай уладай, але ўсё роўна ўва мне быў дух савецкі. Я быў не вораг сваім. І таму не мог не радавацца ў душы, калі фашысты атрымлівалі па заслугах. Але кожная акцыя партызан выклікала адпаведную рэакцыю акупантаў, і за гэта якраз расплачваліся мірныя жыхары. Колькі беларусаў перабілі немцы за гэтых афіцэраў у казіно! Рабілі проста: акружалі Чэрвенскі рынак, хапалі ўсіх мужчынаў, якія там апынуліся. А пасля расстрэльвалі або вешалі. Так было і за ўзарваны тэатр. Чаго партызаны хацелі дасягнуць гэтымі Загубленымі жыццямі нявінных людзей на іх сумленні.

У сваёй аўтабіяграфіі Міхась Лешчанка піша: «У Менску жыццё было неспакойнае. Хутка ізноў даялося ўцякаць. Затрымаўся ў Баварыі. Пасля працаваў на авіязаводзе ў месце Цыбаў кіраўніком беларускае моладзі. Галоўным маім заданнем было не даваць у крыўду дзяцей, якіх вывезлі з Беларусі і ня вельмі звыралі ўвагу на іхнюю юнацкую уніформу. Я стараўся бараніць хлапцоў, колькі мог. Дастараўся да таго, што мне ўшпілілі шэсць месяцаў канцлагеру».

Ад канцлагера ўратавалі дырэктар авіязавода Бах і неўзабаве прыйшоўшы амерыканскія танкі... Для Міхасы пачалося жыццё ў лагерах ДП (перамешчаных асобаў). «У гэтым няпоўным і нявыразным часе апанавала мяне туга й роспач. — прыгадвае М. Лешчанка. — Сябра мой Іван Кір'янаў, якому я прысьвяціў першы свой зборнічак вершаў «Ростань», пакончыў самагубствам у Рэгензбургу. Я пастанавіў шукаць ратунку ў працы».

Многія лічаць, што эмігранты — гэта людзі, якія шукаюць больш лёгкага хлеба, маюць малую прывязанасць да свайго кута, ну нешта накіштат перакаці-поле. Па формуле: «Радзіма там, дзе мне добра». Напэўна, ёсць і гэтыя. Для такіх жа, як Міхась Лешчанка, эміграцыя, — вы-

ЗОРКА РЫГОРА ШЫРМЫ

Калі дазваляе наша тлумнае жыццё, услухоўваюся ў дваццацікіламетровыя стужкі, дзе гучыць мяккі, мудры, папалашуцкі акаючы голас найпрыгажэйшага з беларусаў — Рыгора Раманавіча Шырмы, стагоддзем з дня нараджэння якога свеціцца сёлета ў студзені наш нацыянальны календар. Сэрца грызе тута: як яго нам сёння не хапае, бо ўсё яго вялікае, доўгае, глыбокадумнае жыццё працавала на наш час нацыянальнага Адраджэння. 12

блізкіх да чалавечага голасу і да роднай песні. Але тут ён ужо адукаваны хлопец, які стаў хутка лепшым вучнем, хоць і атрымаў чацвёрку па гісторыі. За тое, што не ведаў, як звалі сёмую жонку Івана Грознага, а на самай справе таму, што ўдзельнічаў у паніхидзе па Сталыніну. Першыя хоры ён стварыў ужо ў гады вучобы на Свяцянскіх педагагічных курсах у 1911—1912 і ў Седлецкім настаўніцкім інстытуце ў 1914—1916 гадах. Але стра-

лася беларуская народная песня, за ёю другая, трэцяя. Чымсьці родным, блізім дыхнула на мяне. «Сасна?» — Ды гэтую ж песню і ў нас спяваюць. Але тут прыгажэй. «Перапелачку» я ўжо слухаю ў зале, захаваўшыся ў далёкім вугалку — таму што перад хорам строга рэгент... Закончылася гэтая генеральная рэпетыцыя, і куды дзелася сур'ёзнасць кіраўніка. Ён стаіць цяпер з добраў усмешкай у акружэнні моладзі, а тую дзяўчынку, што запявала «Зязюльку», нават па галоўцы пабацькоўску паглядзіў. Ад выходзячых я даведаўся, што гэты рэгент — Шырма, беларускі пясняр. Сказалі гэта, ды яшчэ на мяне насмешліва маўляў, хто ты такі, што Шырмы не знаеш!»

Успамінаючы заходнебеларускія часы, яшчэ адзін «хроснік» Шырмы пазт Максім Танк са здзіўленнем значаў, што ў наш час тую работу, якую праводзіў тады Рыгор Раманавіч, вядзе некалькі міністэрстваў. І сапраўды сакратар і фактычны кіраўнік культурна-асветніцкага Таварыства беларускай школы арганізуе беларускія гурткі, школы, хоры, чытае шматлікія лекцыі, ладзіць канцэрты, спектаклі, збірае і друкуе беларускія народныя песні і іх апрацоўкі, пазычаныя зборнікі і вершы беларускіх паэтаў. І гэта ва ўмовах жорсткай барацьбы з польскай санацыяй. Тройчы садзіла яна ў 30-я гады ненавіснага ім нацыянал-дэмакрата на лаву падсудных, а ён з годнасцю кідаў ім у адказ: «За вашымі пышнымі судзейскімі тогамі я бачу свае паляшчкія святкі, дзеся асветы якіх мы працуем, і з гэтага шляху нас не спіхне ніхто», — што рабіла на суддзяў вялікае ўражанне.

Былі спробы цёплымі месцамі, матэрыяльнымі аб'яцанкамі (сям'я Шырмы жыла тады ў страшэннай галечы ў сырой паўпадвальной кватэры) падкупіць. Аднойчы віленскі ваявода Бацянінкі вызваў і з парога, каб абразіць, пытае па-польску: «А чаму пан не паголены?» Але Шырма асадыў яго: «А я, пане ваявода, нарадзіўся з бродай». Тады санатар прапануе Шырме прадаць ім запісы беларускіх народных песень, каб выдаць па-польску, але і тут фалькларыст астудзіў яго: «Каб перакласці іх на польскую мову, трэба геній Адама Міцкевіча, а інакш гэта будзе тое самае, што абліць гэты белы абрус атрамантам».

Не абышлося без правакды і з боку КПЗБ, якая, каб дыскрэдытаваць нацыянальнага дзеяча, выпусціла фальшыўку, што Шырма з'яўляецца агентам дэфензівы. Але прагрэсіўная заходнебеларуская інтэлігенцыя не паддалася на яе.

Пасля вызвалення Заходняй Беларусі былі першыя ра-

дасныя гады ў жыцці Шырмы: ён арганізуе ў Беластоку будучую Дзяржаўную капэлу, на кватэры настаўніка Антанюка, дзе ён жыў, сустракаецца са сваім любімым пазтам Янкам Купалам, з якім, хоць і завочна, у хуткім часе лёс зводзіць зусім на другой глебе — маскоўскай.

Вайна застала Шырму з калектывам у Расіі, таму іх пасля строгага конкурсу пакінулі для канцэртнай дзейнасці. У час гастролі ў Краснаярску, калі Шырма ішоў правядаць хворага спевача, падышлі двое з наганамі і пасадылі ў машыну. У турме было адно патрабаванне: «Прызнайся, што ты нацыяналіст!» На што Шырма адказаў: «Калі вы маеце на ўвазе любоў да беларускага народа і яго песні — тады я нацыяналіст».

У 1942 годзе перавезлі ў Маскву і даводзілі да трызнання на Лубянецкі. Потым падкормлівалі, выводзілі на свежае паветра на дах і зноў мучылі. Аднойчы маладзенькі лейтэнант жорстка паведаміў: «Ну вось, расправіліся і з апошнім вашым галоўным нацыяналістам». Я пытаю: «З кім?» — «З Янкам Купалам». Шырма не вытрымаў і заплакаў, што страшэнна ўразіла нават маладога ката.

На абарону вядомага майстра абурана паднялася лепшая частка блізкай да афі-

даводзілі да сардэчных прыступаў. І гэта пры ўсім тым, што на чале ЦК КПБ тады быў вядомы прыхільнасцю да нацыянальнай культуры П. Машэраў. Але сістэма спрацавала.

Аднойчы яшчэ адзін вучань Шырмы (колькі іх выгадаваў пад сваёй бацькоўскай кронай гэты палескі волат!) кампазітар Юрый Семяняка спытаў сустрэчнага французца ў Парыжы: «Ці ведаеце вы што пра Беларусь?» — «Зорку Венеру», — быў адказ. Вось у чым сімволіка пачатку артыкула.

Цяпер недабітыя ворагі беларушчыны паднялі ў Францыі свой віск аб штучнасці ўтварэння беларускага народа. Адказваць ім лічым няўдзячнай справай. І, наадварот, нязменны да канца жыцця кіраўнік Таварыства

зборнікаў беларускіх народных песень і іх апрацовак, сярод якіх унікальныя — чатырохтомнік народных песень з нотамі і двухтомнік — разнастайнейшых апрацовак іх, створаная ім Дзяржаўная акадэмічная харавая капэла, зборнік палымянай публіцыстыкі ў абарону нацыянальнай спадчыны «Песня — душа народа», мудрае кіраўніцтва Саюзам кампазітараў Беларусі ў апошнія дзесяцігоддзі жыцця — усё гэта і многае іншае непасрэдна ўключана ў жыватворныя сучасныя працэсы аднаўлення нашага нацыянальнага аблічча.

Для мяне вельмі сімвалічна, што «Зорку Венеру» ў 1935 годзе на Навагрудчыне запісаў іменна Рыгор Раманавіч, бо зорка самога Шырмы толькі цяпер у поўную веліч разгараецца на яшчэ цмяным нашым нацыянальным небасхіле. Таму вельмі павучальна паглядзець вачамі сучасніка на асноўныя вехі жыцця чалавека, які прысвяціў яго не зменлівым, часта наменклатурным, меркантильным сацыяльным ідэям, а амаль заўсёды ганімай, але святой, а таму заўсёды пераможнай нацыянальнай ідэі. Ва ўсіх трох жыццёвых пеклах — расейскім, польскім і савецкім — афіцыйныя кругі вешалі на Шырму ярлыкі «нацыяналіста», «нацдэма», «ворага савецкага народа» і да т. п. А мудры з юнацтва, прыгожы знешне і багаты ўнутрана, спачатку настаўнік літаратуры і спеваў, потым рэгент і арганізатар шматлікіх харавых калектываў, збіральнік, даследчык і прапагандыст роднай песні, палымяны змагар за беларускую школу ў Заходняй Беларусі і таленавіты харавы дырыжор горда крочыў праз усё жыццё перашкоды, ні разу не здрадзіў свайму народу, не збочыў са спежкі служэння «простай сялянскай — беларускай народнай песні».

Першае антынацыянальнае пекла было царска-расейскае да 1921 года. Калі ўглядаешся ў першы здымак пятнаццацігадовага юнака, вучня Пружанскага гарадскога вучылішча, здзіўляе яго незвычайны для хлопчыка з беднай сялянскай сям'і з невялічкай вёскі Шакуны знешні арыстакратызм. Ужо тут ён пацягнуўся да струнных народных інструментаў, як найбольш

шэнна ўразіла і абурыла, што для гэтых хораў не змог знайсці апрацоўкі беларускіх народных песень. «Ужо тады я пакляўся сам сабе запоўніць гэту пустку і гэтую клятву выканаў», — гаварыў Рыгор Раманавіч пасля выхаду двухтомніка апрацовак.

«Наўрад ці я стаў бы пісьменнікам, каб не сустрэў на сваім шляху Р. Р. Шырму», — пісаў у наш час знакаміты аўтар «Белага Віма Чорнае вуха» Гаўрыла Траяпольскі — вучань Шырмы ў школе сяла Навагольскага Варонежскай губерні, дзе Рыгор Раманавіч выкладаў літаратуру ў 1918—1921 гадах.

Але не мог сын свайго народа ў цяжкую хвіліну быць далёка ад яго, ды і хвора ямаці вельмі прасілася хоць памерці на роднай зямельцы. Пасля рэпатрыяцыі ён арганізуе на радзіме ў Пружанах хор і працуе псаломшчыкам у Аляксандра-Неўскім саборы. «Царкоўная музыка выдатна дапамагала тады як сродак барацьбы супраць польскага заагагічнага нацыяналізму», — гаварыў аб гэтым будучы рэгент царкоўных хораў у Вільні, куды Шырма пераехаў у 1925 годзе. Ён вучыць спяваць родныя песні вучняў вядомай Віленскай беларускай гімназіі, сярод якіх аказаўся і будучы выдатны паслядоўнік Шырмы, тады вучань суседняй прыватна-духоўнай семінарыі Генадзь Цітовіч: «1926 год. Бязмятна блукаю па квадраце сціснутага старымі манастырскімі сценамі двара. І раптам з напаўадчыненага акна палі-

дзейных улад нацыянальнай інтэлігенцыі, і таму Шырму з-за адсутнасці доказаў вызвалілі.

Але таталітарнай сталінскай сістэме ён перашкаджаў. У 1951 годзе ў калектыву прысылаюць дырэктара з адзінай мэтай: дыскрэдытаваць кіраўніка, бо з яго, маўляў, зрабілі бажка. Калі задума правалілася, пачынае дзейнічаць карэспандэнт «Правды» П. Багаценкаў, які піша серыю паклёпніцкіх артыкулаў у «Советской Белоруссии» на Шырму і хор. Рэпертуар іх, быццам, кулацкая архаіка, якая не адлюстроўвае шчаслівага, заможнага жыцця савецкіх людзей. Але Шырма ў прасе і ў запісцы ўраду з гонарам доказава абвяргае шавіністычныя наскокі.

Самым цяжкім быў удар, нанесены ў 1970 годзе, аб чым Рыгор Раманавіч з бо-лем успамінаў: «Ніводную прастытутку з публічнага дома так не выганялі, як гналі мяне з капэлы. Паўсядзённымі званкамі «Пішыце заяву!»

па культурных сувязях з сусайчыннікамі за мяжой Р. Шырма быў пуцяводнай зоркай для верных сыноў беларускага народа, якіх антынацыянальная сістэма выгнала з роднай зямелькі.

Дзякуй Богу, тыя змрочныя жахлівыя часы мінулі. І на святлеючым небасхіле святога, незваротнага, няўхільнага нацыянальнага Адраджэння ўсё больш ярка і бліскуча разгараецца Зорка Шырмы.

З заходнебеларускіх часоў у знак вялікай нашаны і нязмернай павагі прадстаўнікі нацыянальнай інтэлігенцыі паважна звярталіся да Шырмы: «Дзядзька Рыгор!» І таму пра яго не скажучь: «Ён быў тут, праходзіў», а скажучь: «Ён з намі!»

Васіль ЛІЦВІНКА.

НА ЗДЫМКАХ: Генадзь ЦІТОВІЧ і Раман ШЫРМА; бацька Рыгора Шырмы Раман Васільевіч, ад якога сын запісаў шмат песень; мастра з унукам Раманам; Рыгор Раманавіч з жонкай. Клаўдзія Іванаўна.

ПАЛЕМІЧНЫЯ НАТАТКІ

ДАЗВОЛЬЦЕ ЎДАКЛАДНІЦЬ

ВОСТРАЕ пытанне аб беларускай мове паволі ўваходзіць у спякойныя берэгі. Час митынгаў, галашэнняў над сном шматпакутніцы нашае саступае стрыманым развагам. Бо як ні было распачна, безнадзейна, аднак мова Скарыны-Багушэвіча-Коласа вытрывала, жыць і канец не збіраецца. Іншая справа, як ёй далей лёс усміхнецца, ці ўсміхнецца? Што яе чакае, зноў парадыйнае вегетаванне беднага падчаркай ва ўласнай хаце ці, нарэшце, нармальны, бесперашкодны рост і росквіт на ўсю глыбіню ейных нутраных сілаў і сокаў, такі не дашчэнтны выпетраваных, высушаных зацятым асімілярствам. Тут я цалкам падзяляю думку А. Рогалева («Ці загаворым мы па-беларуску?» — «Г. Р.», 7 лістапада 1991 г.) адносна трычасці слова беларускага, імуннае ўстойлівасці ў характары ягоных носьбітаў. Хаця і нельга вочы заплюшчваць на дужа падкалечаны, крытычны стан моўнае, навогул нацыянальнае самасвядомасці народа. Менавіта з гледзішча гэтае акалічнасці не магу пагадзіцца з галоўнаю высноваю разважанняў шапоўнага спадара дацэнта аб выратавальным для беларускае мовы спаборніцтве з рускаю. Сама па сабе ідэя спаборніцтва, універсальнае права жыцця і выжывання ў прыродзе й грамадстве не выклікае прэчэнняў. Але чаму менавіта з рускаю моваю? Чаму не з польскаю, нямецкаю, англійскаю і г. д.?

рускае мовы, накінутага ёй прывілеяванымі варункамі мовы рускае, усталяванымі ў выніку двухвяковага, прынамсі двухвяковага, панавання на Беларусі каланізацыйна, асімілярскае палітыкі. Што да пасажу ў артыкуле «быццам бы нішто ў моўнай сферы не забаранялася», то гучыць ён на маё ўспрыманне не саўсім карэктна. Адносна таго, як пад некрыўдлівае «быццам бы» адбывалася па інерцыі й працягваецца выжыванне беларускае мовы з яе спрадвечнае зямлі, гаворана апошнім часам, пад галоснасці, многа ў доказна, каб тут згаданы сюжэт не паўтараць. Да гэтае балючае праблема дадаў бы толькі адно меркаванне, дакладней, прапанову. Бялая (можа Чорная) Кніга моўнага генацыду над некалькімі пакаленнямі беларусаў стала б важкім урокам сучаснікам і суровай перасцярогай наступнікам. Такі дакументальны Мартыралог беларускае душы з часам пэўнае будзе створаны (ТБМ імя Фр. Скарыны магло б выступіць з ініцыятываю ў гэтай справе) і мажліва паскорыць «моўнае» прасвятленне абывакавай, абцяжаранай «кілбасным сіндромам» часткі беларускага грамадства, настраімі ягога, здараецца, узалежніваюць перспектыву ў парушаным пытанні. Адносна ж самасвядомасці беларускае інтэлігенцыі (нікласць яе таксама слухна зазначана ў артыкуле) згаданая Кніга мела б пэўнае не апошняе значэнне.

ны ці не кожнаму, хто ўсур'ёз заклапочаны лёсам Роднага Слова. Пачаць трэба з галоўнага, неадкладнага: пазбавіць рускую мову прывілеяванага становішча, якое яна па згаданай вышэй прычыне ўтрымлівае і ад якога добраахвотна не адмовіцца, а пры прапануемым «спаборніцкім» варыянце толькі ўзмацніцца. Развітацца раз і назаўсёды з штучным, дыскрымінацыйным падзелам у сыстэме асветы на школы, класы, садкі «рускія» і «беларускія». Надаўшы — заканадаўчым чынам — усёй адукацыі, культуры, навуцы, інфармацыі адначасна нацыянальны, беларускі характар. Зразумела, пры гаворанні нацыянальнага меншасця ў месцах іх кампактнага пражывання адпаведных правоў на развіццё сваіх моваў, культуры.

заваных варунках мова беларуская побач з набывцём належнае функцыянальнасці, грамадскае прэстыжнасці пачне самаащышчацца ад штучных напластаванняў, безлічы калектывізмаў, без патрэбы награвашчаных у ёй увішнімі газетчыкамі і нават лінгвістамі (даводзіў жа нядаўна адзін вучоны — мовавед, што слова «звязда» — назва аднае-адзінае ў рэспубліцы цэнтральнае беларускае газеты — спакон беларускае; другі акадэмік троху раней таксама пераконваў у друку ў беларускае словаў «поезд», «чай», «карасіна», «чарніла» і да т. п.). Тут, на жаль, цяжка не пагадзіцца з шанюўным аўтарам, што пры цяперашнім стане беларускае «літаратурнае» мовы яна ў многім нагадвае, з свавімі 46—48 працэнтамі «лексічнае» самастойнасці, блякны водсвет велікарускае суседкі. Хаця, на добры толк, можна было б і ўдакладніць пытанне: чаму менавіта руская мова, а скажам, не старажытнаўсходнеславянская, стараславянская ўзята ў якасці тэста на самабытнасць мовы беларускае?

АДКРЫТЫ ЛІСТ

Старшыні Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь С. С. ШУШКЕВІЧУ, Старшыні Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь В. Ф. КЕБІЧУ.

Калі ў доме пажар, у першую чаргу ратуюць нямоглых старых, слабых жанчын і дзяцей. І толькі пасля гэтага выносяць з агню рэчы...

У нашым няўтульным і бяздушным доме, падобна, усё перавернута з ног на галаву. Як і ўсё жыватворнае, культура, пазбаўленая надзейнай апоры і падтрымкі, не здольная абараніць сябе і выжыць. Ёй няма чаго, акрамя свабоды душы, проціпаставіць жорсткаму рыначнаму свету.

Горка пра гэта гаварыць, але прайшоўшая сесія Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь, дзе прымаўся Закон аб падатках, праігнаравала просьбу творчых саюзаў Беларусі аб вызваленні іх ад усіх падаткаў, за выключэннем чарнобыльскага. І наўрад ці гэтае рашэнне парламентарыяў прадыхтавана клопатам аб дзяржаўнай казне. Бо размова ідзе ўсяго пра нейкія пяць мільёнаў.

Творчыя саюзы не атрымліваюць ад дзяржавы датацый. Таму мы і вымушаны весці эканамічную дзейнасць і самастойна зарабляць сродкі, якія накіроўваюцца галоўным чынам на забеспячэнне і без таго сціпых праграм у падтрымку нацыянальнай культуры. Па сутнасці, мы бярэм на сябе функцыі дзяржавы і просім толькі аб адным: даць магчымасць і надалей без перашкод весці гэтую работу.

Нашы парламентарыі любяць спасылацца на вопыт высокаразвітых замежных дзяржаў. Агульнавядома, што ва ўсім цывілізаваным свеце культура, мастацтва заўсёды карысталіся і карыстаюцца дзяржаўнай падтрымкай. Падрыхтаваны прапановы і ва ўрадзе Расіі аб вызваленні ад падаткаў творчых саюзаў, аддзяленняў, прадпрыемстваў і арганізацый, якія ўваходзяць у іх склад; прадуманы меры выратавання культуры і талентаў ад камерцыялізацыі.

З трывогай і болем за лёс нацыянальнай культуры мы звярталіся непасрэдна да парламентарыяў, у Вярхоўны Савет і Савет Міністраў Рэспублікі Беларусь, аднак не былі там пачуты. Глухое неразуменне і адкрытае ігнараванне нашых надзеяў прасібаў і звяротаў мы разглядаем як мэтаанакіраваную антыкультурную палітыку, якая прывядзе да самаліквідацыі творчых саюзаў — адзіных у сваім родзе арганізацый, здольных аказваць уплыў на творчыя працэсы, супрацьстаяць пранікненню ў нацыянальную культуру нізкапробных твораў.

Навогул жа, справа выжывання, адраджэння беларускае мовы ў сучасных абставінах ёсць пытаннем не гэтэўкі сацыялінгвістычным, колькі і перадусім — палітычным. У тым сэнсе, што гэтая мова павінна ўрэшце набыць дзяржаўна-грамадскі статус, адэкватны статусу Рэспублікі Беларусь, суверэннае незалежнае дзяржавы. Каб такі папаклі крэст на русіфікатарскім засілілі — у школах, ВНУ, прэсе, выдавецтвах, тэатрах, кіно, на ўсіх дзялянках духоўнага жыцця беларусаў. Таму павінны прыйсці палітыкі, дзяржаўныя мужы, здатныя не толькі размаўляць, але і дзейнічаць: суверэнна, паслядоўна, па-беларуску.

Ці ў стане беларускі народ вылучыць гэтакія палітыкаў на кіруючыя званні ў сваім Дзяржаўным Доме? Вось пытанне, адказ на якое ў многім вызначыць далейшы лёс беларусаў і, зразумела, іхняе мовы.

Алесь ЛЯМЕЦ.

Ітак, пра дыскрымінацыйны стан беларускае мовы на Беларусі, стан залежнасці — цяпер ужо ў незалежнай рэспубліцы. Як выбавіцца з гэтае пракавечнае залежнасці? Шляхоў і прадумоваў многа, і не мне аднаму іх вызначаць. Аднак адзін ці не з самых істотных, прынцыповых пунктаў адважусь назваць, пэўна не робячы з таго ніякага адкрыцця: ён дастаткова відоч-

на пажыўныя рэчы і вільгаць. Так і Міхась Каваль. У самяя неспрыяльныя крызісныя перыяды жыцця яго ратавала Муза. Ратавала і натхняла на жыццё, на дзейнасць. — У Амерыцы давалася мне працаваць фізічна. Фізічная праца пайшла мне на карысць. Працаваў спачатку прыбіральнікам у фірме «Сквіб», а пасля тачом у месце Бандбрук. Працаваў таксама ў Форда... Мы мелі дастатак. Але ж гэта не самае галоўнае для чалавека, хаця і патрэбнае. У эміграцыі я адчуў сябе стопрацэнтавым беларусам. — Ці маглі вы, спадар Міхась, знаёміцца з беларускай савецкай літаратурай, ці атрымлівалі якую прэсу? — Вельмі слаба. З газет раней атрымліваў «Голас Радзімы», але там такую прапаганду пісалі, што я яму не верыў ні слова. Ды і «Ніва» з Беластоцка чыны не надта адкрыта пісала. Гэта цяпер ужо ўсе сталі больш вольныя... — Раскажыце трохі пра сваю сям'ю. — Жонка мая завецца Соня. Яна беларуска, з Чэрвеньскага павяту. (А я — случак). Мы з Соняй хутка злюбіліся, за якія два тыдні. Маю дваіх сыноў. Старэйшы скончыў універсітэт, працуе ў страхавой кампаніі, а малодшы курсы браў, камп'ютэры вывучаў, таксама добрую работу мае. Сыны купілі сабе дамы, жывуць добра. Але, на

жаль, і яны, і ўнукі пачуваюцца больш амерыканцамі, чым беларусамі. Хаця размаўляюць па-беларуску.

— А ці ведаеце вы, што ў Беларусі вялікі перамены!

— Якія гэта перамены, калі толькі дазволілі гаварыць што хочаш?

— Маеце вы нейкую мару!

— Я хацеў бы паехаць на магілу маткі, пабачыць тыя мясціны, дзе я нарадзіўся. Але я баюся, бо не веру савецкай уладзе. Зняверыўся. Хто туды едзе, за ўсімі «хвосцік» ходзіць, пілнуе, а тады — у катлажку. Я ж па ваіх законах — здраднік.

— Які накірунак мае часопіс «Беларуская думка», дзе вы галоўным рэдактарам!

— Так, я галоўным там з 1963 года. А раней быў Янка Даніловіч. Выданне гэта існуе выключна на ахвяраванні эмігрантаў. 3-за абмежаванасці сродкаў ён выходзіць толькі раз на год. Накірунак яго я б вызначыў як антыкамуністычны. «Рысаквоў татарав і манголаў зальгала раскося Русь. Закруцілі ў крывавае кола Ленін — ханы маю Беларусь». Я глыбока перакананы, што камунізм і більшавікі — гэта зло. І з ім трэба змагацца, бо інакш беларусы ніколі не будуць жыць як вольныя людзі.

— Дзякуй за шчырую размову. Зычу вам усё ж ажыццявіць сваю мару — прыехаць на Беларусь. Гэта дасць вам капасальны матэрыял для творчасці і асэнсавання лёсу і перспектыв развіцця нашай з вамі Радзімы.

Гутарку вяла і каментарыі зрабіла Таццяна АНТОНАВА.

УСЁ СКАЧА ТОЙ РЫЦАР НА БЕЛЫМ КАНІ...

[Заканчэнне. Пачатак на 5-й стар.]

мушаная эміграцыя, я б яшчэ дадала, — вечная пакута. Прыпаду да граніту ніцам — Стогне камень, енчыць камень: — Хто ты духам, жабрак або рыцар? — задае сабе няпростае пытанне паэт у вершы, напісаным у пачатку 50-х гадоў, калі толькі прыехаў у Амерыку. А да той жа Амерыкі колькі ўсяго перажыў! Канаў вугаль у шахтах Бельгіі, бгў у перасыльных лагерах у Натэрнбэргу і Банкннгу. У беларускім лагеры ў Натэрнбэргу М. Лешчанка стаў рэдагаваць газету «Беларускае слова», а пасля «Беларускую трыбуну». Выпакутаваны ўласным лёсам, адзін за адным нараджаюцца ў паэта вершы. Шмат мы змералі крокамі даляў, Не адзін мілы вобраз пагас; І жывых, няжывых пакідалі, Але край родны з намі, у нас. Ен гамоніць, галосіць, трызвоніць Цяжкім стогнам разбітых званоў, Гострым мечам нястрымнай Пагоні, Гучнай славай палеглых сыноў... Пазбаўлены радзімы, на

чужыне М. Лешчанка надзвычай абострана пачынае разумець сваю духоўную знітанасць з Беларусі, з яе народамі. Ен чытае шмат гістарычнай літаратуры, каб зразумець, што ж такое адбываецца з яго родным краем і чаму ўсе верныя сыны Вацькаўшчыны пазначаны кляймо ворагаў народа, здраднікаў. Пакараў нас Бог, зямліца. На тваіх пляцох, сталаца, Апрычыкаў Берыя зьмяніла «фельджандармэрыя». Якая розніца? Рабуюць агулам і ў розніцу, Як і першыя, другія, — Абрамы Рэмбрандта, Растрэлі... Расстрэляваюць Гэтак-жа сама, Нават у тыя самыя ямы. Ідэя незалежнасці Беларусі, магчымасці быць гаспадарамі ў сваёй хаце, тама волі і змагання становяцца цэнтральнымі ў творчасці паэта. Міхась Лешчанка цяпер падпісваецца псеўданімам Каваль. Каваль — травяністая стэпавая расліна, надзвычай жыццяздольная, нягледзячы на самыя неспрыяльныя ўмовы, карань пуская глыбока-глыбока ў зямлю, адкуль бя-

рэ пажыўныя рэчы і вільгаць. Так і Міхась Каваль. У самяя неспрыяльныя крызісныя перыяды жыцця яго ратавала Муза. Ратавала і натхняла на жыццё, на дзейнасць. — У Амерыцы давалася мне працаваць фізічна. Фізічная праца пайшла мне на карысць. Працаваў спачатку прыбіральнікам у фірме «Сквіб», а пасля тачом у месце Бандбрук. Працаваў таксама ў Форда... Мы мелі дастатак. Але ж гэта не самае галоўнае для чалавека, хаця і патрэбнае. У эміграцыі я адчуў сябе стопрацэнтавым беларусам. — Ці маглі вы, спадар Міхась, знаёміцца з беларускай савецкай літаратурай, ці атрымлівалі якую прэсу? — Вельмі слаба. З газет раней атрымліваў «Голас Радзімы», але там такую прапаганду пісалі, што я яму не верыў ні слова. Ды і «Ніва» з Беластоцка чыны не надта адкрыта пісала. Гэта цяпер ужо ўсе сталі больш вольныя... — Раскажыце трохі пра сваю сям'ю. — Жонка мая завецца Соня. Яна беларуска, з Чэрвеньскага павяту. (А я — случак). Мы з Соняй хутка злюбіліся, за якія два тыдні. Маю дваіх сыноў. Старэйшы скончыў універсітэт, працуе ў страхавой кампаніі, а малодшы курсы браў, камп'ютэры вывучаў, таксама добрую работу мае. Сыны купілі сабе дамы, жывуць добра. Але, на

Кіраўнікі творчых саюзаў і Фонду культуры Рэспублікі Беларусь: В. ЗУЕНАК, Я. КАВАЛЕУСКІ, А. ДЛАТОВСКІ, Л. ЕКЕЛЬ, В. НІКІФАРАУ, А. КРАСІНСКІ, І. ЛУЧАНОК, Г. БУРАЛКІН, М. ЯРОМЕНКА, М. ДРЫНЕУСКІ, І. ЧЫГРЫНАУ.

Яраслаў ПАРХУТА

ЛЕСАВІЧОК

КАЗКА

Калі садзіцца сонейка і на зямлю апускаецца ноч, з Ласінага логу выходзіць Лесавічок з торбаю за плячыма. У той торбе заўсёды поўна зорак, а на версе яшчэ і маладзік пабліскае.

Ідзе Лесавічок прасекаю, ідзе і, каб не было сумна, пачынае сам сабе загадкі загадваць. Загадае адну — і тут жа адгадае. А потым бярэцца за новую...

Так было і на гэты раз. Толькі выбраўся Лесавічок на прасеку — загадаў такую загадку:

З выгляду — сястра вавёрцы,
А жыць у глыбокай норцы.
Загадаў і пачаў думаць-гадаць, як яе адгадаць. Нарэшце здаўмеўся што да чаго і адрадасці ажно ўскрыкнуў:

— Гэта лісіца!
Всяляей стала Лесавічку, і ён загадаў сабе яшчэ адну загадку:

Шэры ды кірпаты,
І на здзіў зіркаты,
Ноччу спаць не любіць —
Крыкам птушак будзіць.

Зноў пачаў думаць-гадаць, як загадку адгадаць. Ды тут над прасекаю з'явілася нейкае страшыдла, залапатала крыламі, зарагатала, а потым ухавіла торбу з зоркамі і — на асіну. Гэта быў Сыч, пра якога загадка складалася.

Лесавічок аслупянеў ажно:
— Хіба так жартуюць?!
Сыч толькі рагоча:

— Хо-хо-га! Хо-хо-га!..
Сеў Лесавічок на пень і ад крыўды заплакаў:

— Што я лясному народу скажу? Як ён без зораў і месяца жыць будзе?

— Прывыкне! — закрычаў Сыч з асіны. — У цемнаце лепш!..

Яшчэ мацней заплакаў Лесавічок. Але, на шчасце, прасекаю вяртаўся з абходу ляснік, даведаўся, што здарылася, абурыўся:

— Сыч, аддавай торбу!

Сыч і слухаць не хацеў, шухнуў з асіны на дуб і адтуль зноў зарагатаў:

— Хо-хо-га! Хо-хо-га!..

Улаваўся ляснік, падняў стрэльбу ды як бабахне! У Сыча, праўда, не пацэліў, а лямку ў торбе — перабіў.

Бразнулася торба вобземлю, і зоркі рассыпаліся па траве. Лесавічок узрадаваўся, кінуўся збіраць, а ляснік дапамагае і заадно дакарае:

— Не будзеш другі раз пазніцца ў лесе! Інакш і самога ўкрасці могуць...

Пазбіралі яны ўсе да адзінай зоркі, пайшлі на гару, што сярод лесу ўзвышлася, і пачалі іх на неба закідваць. А скончылі добрую справу — сказалі ў адзін голас:

— Да раніцы свяціце!

І пайшлі кожны сваёй дарогай: Лесавічок — у Ласіны лог, ляснік — у сваю вёсачку...

Цяпер Лесавічок ніколі не пазніцца. З Ласінага логу выходзіць завідна. А прыйдзе на гару — развязае торбу і пачынае закідваць зоркі на неба. Напаследак на самым краёчку і маладзік павесіць. І радуецца: усім відно будзе!

Вуны і зараз неба над лесам нібы ўсеяна зоркамі. А мясячык як! Чысценькі. Пукаценькі. Так і просіцца ў хату замест лямпачкі.

Крынічка

Спрытныя рукі ў бабулі Аліны, якая жыла на Браслаўшчыне. Перабірае тонкія ніткі, мудрае з чаўнамі на старых кроснах, тэ-прыгожыя паясы. У гэтыя часы любіць сядзець ля яе ўнук Жэня. Зачаравана глядзіць, як працуе бабуля, дзівіцца мудрагелістым узорам, кветкачкам і птушечкам на паясах — усё нібыта жывое і ўзятая з жыцця.
— Вось падрасці, — кажа ўнук, — і зраблю табе новыя кросны. А яшчэ хачу і сам паспрабаваць на іх папрацаваць, свае паясы выткаць.
— Што ж, справа добрая, вам, унучкам, яе і працягваць. — згаджаецца бабуля. — Аб нашым ткацтве слава па ўсім свеце ідзе. Пра гэта трэба заўжды памятаць.

Фота Я. КАЗЮЛІ

Святлана ХОРСУН

БЕЛАЕ ДЗІВА

Сяргейка не чуў, як усхадзіўся на дварэ вецер. Нагуляўшыся з Рудзікам, ён моцна спаў.

А зіма нібы ўзлавалася: вецер гнаў і гнаў нізкія воблакі, нудна падываў у коміне. Неба пацямнела, сцялася, як ад болю. І неўзабаве пайшоў снег. Густы і спорны, ён хутка абсыпаў зямлю, дрэвы, дамы. І пакрытую чорным толем будку, у якой жыў Рудзік. Сабака ціха драмаў, схаваўшы нос у руды пушысты хвост. І сніўся яму лес, звычайны і лісіныя сляды на белае зямлі.

Снег падаў усю ноч. А раніцай у казачным убранні ажыла лясная паляна. Ад захаплення вылупіў вочы заяц: белае дзіва ў лесе! Глянуў на сваё белае футра і ўсцешыўся: цяпер не заўважыць яго ворар у кустах.

Вылезла з нары і ліса. Ад неспадзеўкі нават панюхала снег. Халодны і мышамі не пахне. Расчаравана фыркнула, замахаўла хвостом і пабегла на ўскрай лесу. Мышкаваць.

Узрадавалася сініца: цынь-цынь! цынь-цынь!.. Было добра чуваць, як выстукваў старадрэвіну дзяцел: та-та-тах! та-та-тах! Быццам адбіваў усяму свету тэлеграмы: «Выпаў снег!», «Выпаў снег!»

Выпаў снег і для кожнага адкрыў нешта новае. Тупаў па двары Сяргейка і зачаравана глядзёў на снег — белы такі, нібы мука, з якой яны з мамай мясілі цеста і ляпілі жаваранкаў. Ён і са снегу паспрабаваў вылепіць такога ж жаваранка, але снег рассыпаўся, раставаў у цёпрых далонях. І ў Сяргейкі нічога не атрымлівалася. Падышла мама, выцерла яму рукі і надзела рукавічкі. Строга папярэдзіла:

— Не чапай снегу, сыноч. Ён халодны, прастудзішся. Ідзі лепш у хату.

Але Сяргейка не хацелася ісці ў хату. І ён прытупаў да Рудзіка. Гладзіў яго па спіне і ўпрошваў:

— Рудзік, давай з табою ў лес сходзім...
Сабака торжаўся ў Сяргейкаву руку, глядзёў на хлопчыка.

Нібы пытаўся: а што мама скажа? У зрэчках яго вачэй, як у малюпасенькіх лустэрках, іскрыўся снег.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

220600, МІНСК, ПРАСПЕКТ Ф. СКАРЫНЫ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Газета адрунанава ў друкарні «Беларускі Дом друку» Індэкс 63854. Заказ № 52.

Жывуць у міры.

Фота Ю. ЗАХАРАВА.

ЗАГАДКІ

Ляцелі галкі, селі на палкі. Сядуць па адной — галка лішняя, сядуць па дзве — палка лішняя. Колькі было галак і колькі было палак!
(1) (2) (3) (4) (5) (6) (7) (8) (9) (10) (11) (12) (13) (14) (15) (16) (17) (18) (19) (20) (21) (22) (23) (24) (25) (26) (27) (28) (29) (30) (31) (32) (33) (34) (35) (36) (37) (38) (39) (40) (41) (42) (43) (44) (45) (46) (47) (48) (49) (50) (51) (52) (53) (54) (55) (56) (57) (58) (59) (60) (61) (62) (63) (64) (65) (66) (67) (68) (69) (70) (71) (72) (73) (74) (75) (76) (77) (78) (79) (80) (81) (82) (83) (84) (85) (86) (87) (88) (89) (90) (91) (92) (93) (94) (95) (96) (97) (98) (99) (100)

Бегла ліска каля лесу блізка: ні сцежкі, ні дарожкі, толькі залатыя рожкі.
(1) (2) (3) (4) (5) (6) (7) (8) (9) (10) (11) (12) (13) (14) (15) (16) (17) (18) (19) (20) (21) (22) (23) (24) (25) (26) (27) (28) (29) (30) (31) (32) (33) (34) (35) (36) (37) (38) (39) (40) (41) (42) (43) (44) (45) (46) (47) (48) (49) (50) (51) (52) (53) (54) (55) (56) (57) (58) (59) (60) (61) (62) (63) (64) (65) (66) (67) (68) (69) (70) (71) (72) (73) (74) (75) (76) (77) (78) (79) (80) (81) (82) (83) (84) (85) (86) (87) (88) (89) (90) (91) (92) (93) (94) (95) (96) (97) (98) (99) (100)

Мяне ўсе просяць, мяне ўсе чакаюць, як толькі з'яўлюся — хавацца пачынаюць.
(1) (2) (3) (4) (5) (6) (7) (8) (9) (10) (11) (12) (13) (14) (15) (16) (17) (18) (19) (20) (21) (22) (23) (24) (25) (26) (27) (28) (29) (30) (31) (32) (33) (34) (35) (36) (37) (38) (39) (40) (41) (42) (43) (44) (45) (46) (47) (48) (49) (50) (51) (52) (53) (54) (55) (56) (57) (58) (59) (60) (61) (62) (63) (64) (65) (66) (67) (68) (69) (70) (71) (72) (73) (74) (75) (76) (77) (78) (79) (80) (81) (82) (83) (84) (85) (86) (87) (88) (89) (90) (91) (92) (93) (94) (95) (96) (97) (98) (99) (100)

Хто такі!
Ён рогі мае,
Але іх штогод губляе.
(1) (2) (3) (4) (5) (6) (7) (8) (9) (10) (11) (12) (13) (14) (15) (16) (17) (18) (19) (20) (21) (22) (23) (24) (25) (26) (27) (28) (29) (30) (31) (32) (33) (34) (35) (36) (37) (38) (39) (40) (41) (42) (43) (44) (45) (46) (47) (48) (49) (50) (51) (52) (53) (54) (55) (56) (57) (58) (59) (60) (61) (62) (63) (64) (65) (66) (67) (68) (69) (70) (71) (72) (73) (74) (75) (76) (77) (78) (79) (80) (81) (82) (83) (84) (85) (86) (87) (88) (89) (90) (91) (92) (93) (94) (95) (96) (97) (98) (99) (100)

Сінеюць зоркі ў жыцце.
Як іх завуць, скажыце!
(1) (2) (3) (4) (5) (6) (7) (8) (9) (10) (11) (12) (13) (14) (15) (16) (17) (18) (19) (20) (21) (22) (23) (24) (25) (26) (27) (28) (29) (30) (31) (32) (33) (34) (35) (36) (37) (38) (39) (40) (41) (42) (43) (44) (45) (46) (47) (48) (49) (50) (51) (52) (53) (54) (55) (56) (57) (58) (59) (60) (61) (62) (63) (64) (65) (66) (67) (68) (69) (70) (71) (72) (73) (74) (75) (76) (77) (78) (79) (80) (81) (82) (83) (84) (85) (86) (87) (88) (89) (90) (91) (92) (93) (94) (95) (96) (97) (98) (99) (100)

Станіслаў ШУШКЕВІЧ
І пабегла воўчым следам —
Хочацца пад'есці,
Можа, знойдзецца аб'едка
На ваўчынм месцы.

ГАЛОДНАЯ ЛІСА

Круціцца ліса ў пасцелі:
Куры, гусі сніацца.
Дрэвы над нарою шумелі,
Змусілі падняцца.

На алейшыне варона
Каркае-смяецца:
— Дзе ж яе адвечны гонар!
За аб'едкам пр-р-рэцца.

ЛІЧЫЛКІ

СЕМ СЕМЯРЭЙ...

Сем семярэй
І сям'ера свіней.
Свінка і свінчын брат
І сям'ера парасяў.

САЛОМІНКА

Саломінка,
Яромінка
Прэла,
Гарэла,
На мора
Ляцела.
Касцюк,
Масцюк,
Радзівоў,
Выдзі воў.

А ты, коцік, не гуляй...
А ты, коцік, не гуляй,
Начовачкі прыбрай!
Начовачкі слізкі,
Вядзёрачкі блізкі.
Круг абарваўся,
А ты так астаўся.

ЗАСНАВАЛЬНІК: Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом (таварыства «Радзіма»).

Пазіцыя рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках «Голасу Радзімы», не заўсёды супадаюць.